

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907. Andra Kammaren. N:o 51.

Onsdagen den 8 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. *C. F. W. Hederstierna* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för uppehållande af regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Sverige och Ostasien; och

angående ersättning till gästgivare, som afstå från dem jämlikt 10 § i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905 tillkommande rätt till utskänkning af brännvin.

Propositionerna bordlades på begäran.

§ 2.

Föredros hvar för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående efterskänkande af viss del af skillnadsarrende för förra militiebostället 1 mantal Edsberga n:o 4 i Östergötlands län;

angående försäljning af ett till förra militiebostället ett mantal Ånsta n:is 3 och 4 i Örebro län hörande jordområde;

angående försäljning af vissa delar af förra profossbostället $\frac{3}{4}$ mantal Flundrap n:is 2 och 3 i Malmöhus län;

angående upplåtelse till Borgholms stad af jordområden från Borgholms kungsladugård i Repplinge socken af Kalmar län;

angående öfverlåtelse till Mörbylånga köping af ett till köpingen gränsande jordområde i Kalmar län;

angående upplåtelse af mark från förra länsmansbostället Mjogaryd Mellangård n:o 2 i Jönköpings län; och

angående försäljning af viss del af Kronobergs kungsgård i Kronobergs län.

§ 3.

Härefter föredros bevillningsutskottets betänkande, n:o 30, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.

Till afgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande, n:o 116, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående förflyttning af flottans station i Stockholm till Elfvik å Lidingön, dels ock en i anledning af samma proposition väckt motion.

Uti en till Riksdagen aflåten proposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande af ett bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver sjöförsvärsärenden den 22 februari 1907, föreslagit Riksdagen,

dels att, med godkännande af ett emellan marinförvaltningen och ägaren af egendomen Elfvik med underlydande den 16 innevarande februari villkorligt afslutadt köpeaftal angående nämnda egendom, medgifva, att för anläggning af en flottstation å Lidingön finge för kronan förvärfvas, förutom nämnda egendom, de från samma egendom afsöndrade lägenheter, hvilka kunde befinnas för etablissemnet erforderliga;

dels att för inköp af för ändamålet erforderlig mark samt till påbörjande af anläggning utaf den föreslagna flottstationen anslå ett belopp af 19,000,000 kronor att förskjutas af statskontoret, samt att däraf för år 1908 anvisa 6,200,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att låta utaf detta belopp redan under innevarande år utanordna 4,000,000 kronor;

dels ock att bemyndiga riksgäldskontoret att i mån af behof tillhandahålla statskontoret de för förskotten nödiga medlen.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom Första Kammaren af herr *K. Bohnstedt* väckt motion, n:o 65, däri föreslagits, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition angående förflyttning af flottans station till Elfvik, måtte dels medgifva, att till plats för ny flottstation finge upplåtas det område af Norra Djurgården vid Lilla Värtan och Lindarängen—Kaknäs, som af 1900 och 1906 års kommitterade angifvits; dels besluta att för 1908 anvisa ett belopp af 3,000,000 kronor för påbörjandet af en ny flottstation vid Lindarängen—Kaknäs på grundvalen af utsedda sakkunniges till chefen för sjöförsvärsdepartementet den 21 april 1906 afgifna förslag med rätt för Kungl. Maj:t att låta af detta belopp redan innevarande år utanordna hvad som kräfdes för inlösen af mark och byggnader, för detaljundersökningar och arbetets organisation.

Utskottet hemställde:

1:o) att Kungl. Maj:ts föreliggande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

2:o) att Riksdagen måtte i anledning af herr Bohnstedts förenämnda motion dels besluta, att till plats för ny flottstation finge, under förutsättning af Hans Maj:t Konungens medgifvande, upplåtas ett område af Norra Djurgården vid lilla Värtan och Lindarängen—Kaknäs, dels ock å extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af

100,000 kronor att af Kungl. Maj:t under innevarande år förskjutas till bestridande af kostnaderna för verkställande af detaljerade undersökningar, så att till nästkommande års Riksdag kunde framläggas fullständig plan för flottstationens anläggande på ofvannämnda plats.

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herrar *H. P. P. Tamm* och *K. Bohnstedt* mot vissa delar af motiveringen;

friherre *N. A. H. Palmstierna*, som ansett, att utskottet bort hemställa:

a) att Kungl. Maj:ts i förevarande proposition gjorda framställningar icke måtte vinna Riksdagens bifall; samt

b) att herr Bohnstedts i anledning af berörda proposition väckta motion ej heller måtte af Riksdagen bifallas;

herrar vice talmannen *Pehrson, Sjö, Starbäck, Johansson* i Aflösa, *Svensson* i Olseröd, *Ödman* och *Lindgren* i Islingby, hvilka, jämte det de i fråga om punkten 1:o) reserverat sig mot en del af motiveringen, ansett, att utskottet bort under punkten 2:o) hemställa, att herr Bohnstedts ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas;

herr *Hammarlund*; samt

herr *Wallentin*.

Sedan *punkten 1:o)* blifvit uppläst, begärdes ordet af

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Dyrssen: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger till afgörande, är för sjöförsvaret af den mest genomgripande vikt och betydelse. Frågan har varit under behandling under en period af vid pass tio år. Frågans uppkomst härledde sig af en önskan inom sjöförsvarsdepartementet att af de militära myndigheterna erhålla utredning angående flottans förläggning. Fartygsmaterielen hade nämligen börjat växa till den omfattning, att man borde med förutseende se till, huru den skulle förläggas. Detta var 1897. Sedan inkommo förslag 1898, och vid dem voro äfven fogade utredningar från varfscheferna med uppgifter om de olika varfven och den olika mängd fartygsmateriel som det vore möjligt att förlägga vid desamma. Redan då visade det sig, att vid Stockholms varf yppade sig stora svårigheter för en sådan förläggning som den, man då tänkte sig. Med anledning häraf tillsattes den så kallade stationskommittén år 1899, hvilken afgaf sitt betänkande år 1900. Det är denna kommittés arbete som är af grundläggande betydelse för denna fråga. Kommittén hade till uppgift att inom befästningslinjen Vaxholm—Oscar-Fredriksborg utfinna en station så beskaffad, att den kunde rymma en fartygsmateriell af ungefär den storlek, som kustflottan nu uppgår till. Kommittén utförde sitt arbete och inlämnade, som sagdt, år 1900 förslaget till Kungl. Maj:t. Den hade då inom det angifna området

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

undersökt allehanda platser. Utefter den norra sidan hade man undersökt Askrike- och Långholmsfjärdarne, trakten kring Bogesund och Rydboholm och Elfvik, vidare åtskilliga platser utefter Lilla Värtan, såsom Kaknäs, Husarviken och Skuggan. Man stannade vid det så kallade »Stora Kaknäsförslaget», som slutade på en summa af vid pass 40 miljoner kronor hvarvid dock anmärktes, att i denna summa inginge omkring 12 miljoner kronor för bostadsbyggnader, hvilken summa icke borde anses som en improduktiv utgift, då den skulle amorteras med besparade inkvarteringsbidrag och hyresersättning, som för dessa bostäder skulle erhållas. Samtidigt pågick undersökning, hvilket värde Skepps- och Kastellholmarne samt Galérvarfvet skulle kunna betinga. Denna undersökning ingick slutligen icke i det uppdrag, som kommitterade erhållit, utan sköttes af departementschefen.

Emellertid befanns, att kostnaderna skulle blifva så stora, att den dåvarande departementschefen föranstaltade om en undersökning efter betydligt reducerad skala af särskilda sakkunniga. Detta skedde enligt det så kallade 1902 års förslag, som bragte ned kostnaderna högst betydligt. Programmet för detta förslag var att anordna en station för ungefär halfva kustflottan. Sedan detta förslag utarbetats, inkom emellertid den så kallade Ladugårdsgärdeskommittén med sitt förslag, om försäljning och tillgodogörande af Ladugårdsgärdet, hvilket förslag äfven sysselsatte sig med den del af Norra Djurgården som var afsedd för flottans behof. Man fann därvid att den del af Norra Djurgården, som var afsedd i stationskommitterades förslag, skulle vid försäljning betinga icke mindre än 40 miljoner kronor, hvarför Ladugårdsgärdeskommittén ansåg, att området för den föreslagna flottstationen borde minskas. I betraktande af denna höga värdesättning af det ifrågasatta området ansåg Kungl. Maj:t då, att man borde göra ett ytterligare försök att nedbringa kostnaderna, och man trodde sig finna vägen genom att söka någon annan för ändamålet lämplig plats innanför linjen Vaxholm—Oscar-Fredriksborg. Denna undersökning verkställdes under vintern och sommaren 1904. Man genomsökte då åter bassängen innanför fästningarna för att finna en så beskaffad plats, och man stannade vid ätt närmare undersöka, förutom det redan undersökta Kaknäsområdet, Elfvik och Hägernäs vid Rydboholm. De, som hade detta uppdrag sig anförtrodt, uppgjorde i enlighet med programmet för hvar och ett af nämnda ställen två förslag, motsvarande de förut omnämnda större och mindre förslagen. Sålunda hade vi då sex förslag, två beträffande Kaknäs, två beträffande Hägernäs och två beträffande Elfvik. Man fann, att, såvida icke markvärdet toges i betraktande, dessa förslag i afseende å kostnaderna ställde sig ungefär lika — de stora förslagen sins emellan lika och de mindre förslagen sins emellan lika.

Under tiden pågingo undersökningar för att få ett svar på den frågan, huruvida den nuvarande stationen i Stockholm kunde utvidgas, så att den rymde ett tillräckligt antal fartyg. Man fann då, att denna station för att kunna rymma ungefär halfva kustflottan skulle behöfva påkostas en summa af 10 miljoner kronor. Men, anmärkte

då myndigheterna, i och med detsamma som dessa penningar vore nedlagda och de utvidgningar, som härför kunde erhållas, vidtagna, vore det äfven slut med utvecklingsmöjligheterna vid denna station, och det nämnda tillvägagångssättet afstyrktes därför på det lifligaste.

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Sedermera undersöktes Kaknäsförslaget ytterligare af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ur teknisk synpunkt. Denna myndighet fann planerna i allmänhet ändamålsenliga, men gjorde åtskilliga anmärkningar mot siffrorna samt ökade på kostnadssumman med omkring 3 miljoner kronor för såväl det stora som det lilla förslaget.

Därefter yttrade sig marinförvaltningen i frågan. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade framlagt ett förslag, innefattande en rätt betydlig modifiering af dockanläggningen och flyttning af dockorna. Äfven detta förslag underkastades en undersökning, och man fann, att detsamma vore fördelaktigt samt i afseende å kostnaderna icke egentligen skilde sig från de föregående förslagen. Detta är det så kallade 1905 års förslag.

Sedermera erhöles sakkunniga personer uppdrag att uppgöra ritningar för den sista modifikation af förslaget och samtidigt undersöka, till huru mycket värdet af Skepps- och Kastellholmarna torde uppgå, då dessa holmar användes på ett visst sätt, som är angifvet i bilaga till den kungl. propositionen — detta i syfte att få veta, med hvilket värde man kunde räkna. Svaret blef, att holmarna vore värda 24 miljoner kronor.

Slutligen inkom det sista förslaget angående Kaknäs, hvilket förslag kallades 1906 års förslag.

Således har frågan blifvit utredd genom förslag af 1900, 1902, 1905 och 1906.

På sommaren 1906 togs frågan under förnyad ompröfning. Då uppstälde sig det spörsmålet, huruvida man icke kunde gå på något annat än Kaknäsförslaget för att undvika den stora förlust, som uppstode därigenom, att man icke betjänade sig af Kaknäs för att erhålla penningar genom tomtförsäljning. Alla förslag granskades ånyo, och man fann, att Elfviksförslaget kunde vara förtjänt af ytterligare beaktande, helst de sakkunnige sagt, att Elfvik vore en god plats, men att dess hufvudsakliga olägenhet vore brist på kommunikationer. Den frågan var emellertid på god väg att lösas. Ett detaljeradt Elfviksförslag uppgjordes, och det är detta, som ligger till grund för propositionen. Till de uppgjorda kostnadsberäkningarna lades, som herrarne sett, inom departementet vissa summor uppgående ungefär till 7 miljoner för att åstadkomma tillräcklig inkvartering vid Elfvik. Sålunda var min tankegång den, att då det visade sig, att det ur ekonomisk synpunkt stötte på stora svårigheter att erhålla Kaknäs, man måste taga en annan plats, hvilken icke kunde sägas ur militära synpunkter hafva några olägenheter — detta för att få det så billigt som möjligt. Nu har utskottet afstyrkt förslaget om Elfvik och i stället föreslagit att förlägga stationen till Kaknäs. Då det af propositionen klart och tydligt framgår, att Kaknäs är för sitt ändamål lämpligt, så har jag naturligtvis icke någonting alls att invända däremot att stationen förlägges dit.

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

Nu har man sagt, att förläggandet af denna station till annat ställe än det nuvarande samt dess förbättrande och anordnande så, att den sedermera kan utvidgas — man har sagt, säger jag, att allt detta har det emot sig, att det fordrar ytterligare befästningar för att kunna genomföras.

För att nu gå in på de militära skälen hvarför vi i Stockholms skärgård måste hafva en för vår flotta lämplig operationsbas och till följd däraf också en god station, så är det hufvudsakliga skälet det, att Stockholms skärgård är vårt viktigaste operationsområde. Vi hafva ju den lyckan att hafva ett sådant operationsområde, att dess motstycke icke kan af något annat land uppvisas. Jag har här med mig en jämförande tabell öfver icke mindre än 28 örlogsstationer och man finner af den, att hvad beträffar afståndet från den sårbara kärnan utåt, samt antalet inlopp äfvensom den distans, som ligger mellan dessa inlopp, står Stockholm främst — om man undantager Kiel, i hvad angår inloppens afstånd från hvarandra. Alla militära myndigheter hafva också förenat sig om, att Stockholms skärgård bör vara vår operationsbas. Och denna operationsbas måste ju vara befäst. Nu ligger hufvudstaden inom detta område, och då måste man ju säga, att det är praktiskt, att de befästningar, som skydda hufvudstaden också samtidigt skydda flottstationen. Därför måste vi göra befästningarne gemensamma. Men nu är det så, att med de växande portéerna på artilleriet är icke Stockholms stad tillräckligt skyddad från sjön; från Baggensfjärden och Erstaviken kan Stockholm mycket lätt beskjutas. Vidare kan äfven från norra sidan, d. v. s. från Trälhafvet, den yttre delen af Stockholms område — till det räknar jag äfven Djurholm — beskjutas. Vid bedömandet af spörsmålet, huruvida frågan om flyttning af stationen skall hakas ihop med befästningsfrågan eller icke, måste jag bedja herrarne betänka, att hufvudstaden är i det mest uppenbara behof af befästningar, vare sig stationen flyttas eller icke. Det är ur den synpunkten saken bör bedömas. Den föregående regeringen förordnade om en utredning af försvarsplanen. Den föreligger, men det är ytterligare arbeten att göra för att få allt det material, som behöfves för att denna fråga skall kunna allsidigt pröfvas. Bland dessa arbeten äro också de, som blifvit uppdragna åt kommissionen för det fasta försvaret åt sjösidan. Denna kommissions medlemmar äro i full gång med sitt arbete, och jag hoppas att det ej skall dröja alltför länge, innan det är fullbordadt. Dessa hafva i hufvudsak klart för sig, huru befästningarne för att skydda hufvudstaden skola vara beskaffade, och det är nödvändigt att draga en yttre rayon så, att man hindrar fienden att komma in på dessa fjärdar, hvarom jag nyss talade, och äfven för att hindra den att på norra sidan få staden och dess förstäder inom skotthåll. Men vid detta arbete har frågan om flottstationens förflyttande undantagits och det därför, att denna fråga icke har med befästningsfrågan att göra, d. v. s. frågan om hvad som skall göras för att skydda hufvudstaden. Då nu emellertid den åsikt finnes, att dessa frågor skola kopplas tillsammans, så frågas: föreligger icke alldeles samma skäl att yrka på

Stockholms befästande, äfven om vi utvidga och förstärka vår nuvarande flottstation? Jag kan icke se, att den omständigheten, att man flyttar stationen några tusen meter inom detta bäcken, som ju endast utgör en liten del af den stora operationsbasen: Stockholms skärgård — jag kan icke, säger jag, se, att denna omständighet skall kunna göra någon skillnad. Sålunda: om i alla fall befästningsfrågan hopkopplas med frågan om flottstationen, så förbjuder ju logiken, att man lägger ned någon som helst kostnad på den nuvarande stationen, innan dessa befästningar äro färdiga. Denna station har under årtal måst blifva tillbakasatt, emedan man ej velat föreslå att därpå nedlägga några betydande kostnader, innan det blifvit afgjort, om den skall där förblifva eller ej.

Vidare skulle den omständighet fortfarande föreligga, som gjort det omöjligt att sköta arbetena på den nuvarande stationen, nämligen att man icke kan få arbetare därstädes. Dessa äro nämligen för att få billiga hyror tvungna att söka sig bostäder i stadens utkanter. De måste alltså stiga upp tidigt och nödgas gå lång väg till sitt arbete, och hur skall man då kunna tänka sig att få arbetare, då dessa hafva fabriker, som ligga helt nära deras hem. Ej skall man tro, att de äro hågade att till sin arbetstid lägga en betydande tid för att gå fram och tillbaka endast för nöjet att arbeta för kronan? Arbetarefrågan är sålunda en ofantligt viktig sida af saken. Vidare hafva vi kasernfrågan, som jag förut haft äran att tala om. Sålunda kommer det att inträffa, att om denna fråga icke blir löst stationen icke kan fylla sin plats i försvarsplanen, och alltså hafva vi ingen säkerhet för att vi få den goda operationsbas, som vi måste skaffa oss. Det är därför efter min uppfattning viktigt, att denna fråga löses och att den löses hastigt. Hela rekryteringsfrågan, som jag förut haft äran beröra, hänger därmed tillsammans.

Sålunda synes det mig, som om ett stort steg för att lösa denna för hela vårt försvar viktiga fråga vore taget, om kammaren behagade bifalla utskottets förslag, hvarigenom det blefve fastslaget, att flottan kan räkna på Kaknäs som station och då man med de medel, som Riksdagen skulle ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, kunde uppgöra de nödvändiga definitiva planerna. Sådana planer äro visserligen utarbetade, som jag haft äran nämna, men det är ju gifvet, att några modifikationer med afseende å bostäderna möjligen kunna behöfva göras. Ett antagande af utskottets förslag skulle sålunda bringa frågan i ett lyckligt skede.

Herr vice talmannen: Mina herrar! Med herr talmannens tillåtelse ber jag att få yrka afslag ej blott på Kungl. Maj:ts proposition utan äfven å utskottets förslag.

Jag ber då först att få säga, att jag för min del tror, att Kungl. Maj:ts förslag om flottstationens förläggning till Elfvik knappast mötts med några sympatier från civilt håll. Att flottans officerare och målsmän hafva fått sikte på Elfvik, det är en sak för sig; men hvad beträffar åsikterna inom Riksdagen, så ber jag att få säga herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, att

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

såvidt jag kunnat förstå, sympatierna för denna plats hafva varit så ringa, att man nära nog kan säga, att de hafva varit inga.

Under sådana förhållanden vill jag icke upptaga kammarens tid med att mycket tala om Elfvik, utan skall i stället be att få vända sig mot utskottets förslag. Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag hafva det gemensamt, att båda förorda flottstationens förläggande till Stockholms stads omedelbara närhet. Redan den omständigheten, att flottstationen skulle komma att ligga i Stockholms stads omedelbara närhet, är enligt mitt förmenande en mycket väsentlig och betydelsefull sak, hvilken man vid detta tillfälle icke kan förbigå utan bör ägna den allra största uppmärksamhet. Förhållandet är nämligen det, att då flottstationen skall ligga så nära hufvudstaden däraf med all nödvändighet följer Stockholms stads fullständiga befästade. Hvad det kan komma att föra med sig framdeles, det är naturligtvis icke möjligt för mig eller någon annan att med någon bestämdhet angifva; men så mycket kan man väl ändå våga sig på att uttala i det afseendet redan nu, att det blir en ofantligt dyr affär. Ja, vi skola icke räkna med tiotal af miljoner för denna befästning, utan vi få nog räkna med minst en etta och åtta nollor därefter.

Frågan om Stockholms stads befästade är en gammal fråga. Jag har icke varit i tillfälle att följa dess historia, men jag tänker, att det är åtminstone 40 à 50 år sedan den började komma upp på dagordningen. Under denna långa tid har det ständigt och jämt funnits både landt officerare och sjö officerare, som hafva lyst den uppfattningen — och kanske det möjligtvis också förhåller sig så, att vårt landt försvars främste målsman fortfarande hyser en sådan uppfattning: det vet jag icke — att Stockholms stad borde befästas. Men åsikterna hafva på senare tider börjat att blifva delade, så att man numera kan visa på mycket framstående militärer vid landt försvaret, hvilka säga, att det är ett bestämdt fel att befästa Stockholms stad, därför att man då behöfver befästa Stockholms flottstation äfven från landsidan.

Jag ber att härvid få erinra om hvad som på senare åren har gjort sig gällande såsom rättsgrundsatser de skilda folken emellan. — Jag har anteckningar därom här, men jag har icke haft tid att ordna dem, så att jag får tala på fri hand. — Så har t. ex. vid fredskonferensen i Haag blifvit beslutadt af vissa makter, som där voro representerade, att en obefästad stad icke får bombarderas; är staden däremot befästad eller försvarar den sig, då bombarderas den utan hänsyn. Detta är en omständighet, som vid detta tillfälle, efter mitt förmenande, är väl värd att lägga märke till.

För att litet närmare få framhålla den synpunkt, jag nu har framdragit, ber jag att få nämna, att det har sagts, icke allenast från fullt trovärdigt håll utan äfven från fullt sakkunnigt håll, att när Bodenbefästningarna hafva hunnit utvecklas till hvad de äro ämnade att i en framtid blifva, det icke längre blir fråga om att dit förlägga en arméfördelning, utan att man redan nu kan säga, att det kommer att åtgå två arméfördelningar. Om nu detta —

det är icke mina ord, men jag har som sagdt fått dem från trovärdigt och sakkunnigt håll — om nu detta är riktigt, hvad betyder det då. öfverfördt på frågan om Stockholms stads befästade? Jo naturligtvis, att man också vid dessa befästningar måste förlägga kanske icke en, utan rent af två armefördelningar; och hvad trupper hafva vi sedan att reda oss med ute på öppna fältet, när det gäller att försvara oss litet hvarstädes ute på landsbygden, där vi riskera att blifva anfallna? Det är därför, som jag anser, att Kungl. Maj:ts förslag icke ger Riksdagen någon utredning just uti de allra viktigaste spörsmålen och således icke för närvarande kan förtjäna något annat afseende än hvad jag nyss i början af mitt anförande antydde.

Så är det en sak för sig, som jag icke skall inblanda i denna stora fråga, den nämligen, att jag har den särskilda uppfattningen, när det rör hufvudstationen för vårt lands flotta, att det rakt icke skulle vara behöfligt att flytta den från Karlskrona till Stockholms skärgård; och detta därför, att den flottstationen enligt min mening har så många fördelar i vissa afscenden framför en till Stockholms skärgård förlagd flottstation, att det icke är möjligt att förneka dem, därest man blott ville underkasta sig en ringa kostnad för att förbättra Karlskrona station, en kostnad, som skulle uppgå allenast till en bråkdel af hvad som erfordras för att anlägga en ny flottstation i Stockholms skärgård.

Låt oss icke glömma, att fastän man nu säger, att det blott är ett utlopp från Karlskrona flottstation, det är oändligen lätt att åstadkomma ett annat, väl skyddadt utlopp: och hvad kostnaden beträffar, så går detta arbete ingalunda löst på några miljoner. Jag vill minnas, att förra riksdagen både i Första och i Andra Kamraren voro väckta motioner härom, hvilka slutade på något under en miljon kronor.

Vidare finnes i Karlskrona det västra inloppet, som hade kunnat rensas upp för en ännu ringare kostnad: men på 1850- och 1860-talet voro åsikterna sådana hos målsmännen för vårt flottförsvar, att man skulle stänga igen inlopp och utlopp. Så skedde också med det västra inloppet till Karlskrona. Det sprängdes en massa sten där i bergen på sidorna och fördes ut i prämar och sänktes; och nu kan detta icke tagas upp utan dryga kostnader. Men tager man upp denna sprängsten, så har man ett tredje utlopp i Karlskrona.

Allt detta skulle tarfva ofantligt ringa kostnader i förhållande till hvad det skulle kosta att anlägga en ny hufvudstation för flottan i Stockholms skärgård: men att tänka sig, att man nu skulle slå in på en så förståndig väg, att man skulle få någon hjälp eller något medhåll härvidlag, det inser jag är fäfangt. Ty jag vet alltför väl, att man här har så starka intressen att räkna med, att det icke står vare sig i en enskild riksdagsmans eller många riksdagsmäns makt att åstadkomma någon förbättring. Härvid syftar jag till någon del åtminstone på ett faktiskt förhållande, som icke kan förnekas; och det är, att flottans officerare tycka mycket bättre om att få sin vistelse i hufvudstaden än i denna landsortsstad, som kanske icke förefaller

Angående
förflytning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

dem så treffig. Det är i alla fall säkert, att detta förhållande har sin stora inverkan vid bedömandet af hvar vår flottas hufvudstation skall läggas; men hvad vill man göra åt det förhållandet, äfven om man inser det? Man kan sannolikt icke motarbete det med något hopp om framgång.

Med dessa sista ord har jag velat hafva antydt, att äfven den som har de åsikter, hvilka jag här angifvit, redan nu måste tänka sig den möjligheten, att flottans hufvudstation skall bli i Stockholms skärgård, när den en gång skall bli; men då vill det förefalla åtminstone den, som icke kan se saken på annat sätt än hvad lekmannen kan göra, som om flottans station ingalunda skulle ligga så långt inne i skärgården, som vare sig vid Kaknäslandet eller vid Elfvik på Lidingön, utan i stället så långt ut i skärgården som möjligt, dock inom Oscar-Fredriksborgs befästningar. Då vore det två skilda saker: Stockholms stads befästande och befästandet af vårt lands hufvudstation för flottan. Då finge man ordna denna senare fråga på ett efter min mening mycket billigare och mycket säkrare sätt, än som någonsin annars är möjligt, hvad beträffar flottstationens skyddande från landsidan.

Att ett sådant skydd är behöfligt, det skola vi icke ett ögonblick förneka; ty det ser man af de senare årens krig, att när en fiende icke har kunnat intaga sin motståndares flottstation från sjösidan, så har han angripit och tagit densamma från landsidan. Så togs uti spansk-amerikanska kriget en flottstation efter hvad jag vill minnas, från landsidan, och slutligen föll i det rysk-japanska kriget Port Arthur genom angrepp från landsidan. Att det således är af den allra största vikt att en flottstation är befästad äfven från landsidan, det ser man af dessa omständigheter, som jag nu har nämnt, om man nämligen icke visste det redan på förhand.

Nu hyser jag den uppfattningen och har fått den allt mer och mer stadgad, sedan man började att syssla med denna fråga inom statsutskottet, att när vi skola anlägga en ny flottstation i Stockholms skärgård så bör den förläggas, som jag redan nämnt, visserligen så långt ut i skärgården som möjligt, men dock inom de nuvarande befästningarna, men förläggningen bör ske efter en grundlig och saklig utredning om det lämpligaste läget. En sådan utredning förefinnes icke här. Kungl. Maj:t har icke bjudit på en sådan saklig utredning i detta hänseende och utskottet ännu mycket mindre, som icke har något annat att bjuda kamrarna på än bifall till enskild motionärs förslag i en fråga som denna.

Med dessa ord, herr talman, har jag till det hufvudsakligaste angifvit min uppfattning i denna fråga. Det finnes nog mera som jag skulle vilja tillägga, men det sagda torde kanske vara tillfyllestgörande för att klargöra min ställning till frågan. När jag nu går att göra ett yrkande så kan jag, ehuru jag talat om frågan i dess helhet, naturligtvis icke för ögonblicket göra annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan i punkt 1, som innebär afslag å Kungl. Maj:ts proposition.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Säby, *Lindgren* i Islingby, *Lindvall*, *Johansson* i Möllstorp och *Wallentin*.

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Herr *Palme*: Herr talman! Då jag både i tidningspressen och enskildt har hört mitt namn ställas i ett visst samband med den här föreliggande frågan af den anledningen, att jag vid 1896 års riksdag väckte en motion i ämnet, så vill jag tillåta mig att säga några ord.

I nämnda motion hemställde jag om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida det icke vore lämpligt att förlägga flottans hufvudstation till Stockholm och huruvida man icke i samband därmed borde försälja de nu af flottan disponerade områdena på Kastellholmen och Galérvarvet samt använda de genom försäljningen influtna medlen till betäckande af kostnaderna för den nya stationen. Man har med hänvisning till denna min motion hållit före, att jag ovillkorligen borde vara förbunden att rösta för det af Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget. Då jag emellertid icke kan detta, så vill jag tillåta mig att något litet motivera min ställning.

Jag vill då först påpeka den väsentliga olikheten så väl med afseende på flottans sammansättning som med afseende på vårt marinpolitiska läge, som råder nu mot 1896. Då hade Sverige endast tre stycken första klassens pansarbåtar, inga pansarkryssare, inga torpedkryssare eller jagare och blott en enda första klassens minbåt. Nu ha vi tolf stycken första klassens pansarbåtar, en pansarkryssare i det närmaste färdig och ett högst väsentligt antal öfriga fullt moderna fartyg. Den svenska flottan är således nu en flotta, som väl kan tänkas fördelad på olika stationer, medan man 1896 måste tänka på att använda det lilla man hade på den punkt, där det i främsta rummet skulle komma till användning. Nu senast har därtill fosterlandets politiska läge genom unionsupplösningen blifvit så väsentligt förändradt, att vår västkust måste, med afseende på sitt skydd genom ett flytande försvar, äga rätt att framställa kraf, som icke längre kunna tillbakavisas. Tydligt är därför, att man icke kan tillämpa det betraktelsesätt och de synpunkter, som gällde 1896, på våra nuvarande förhållanden.

När nu den länge väntade, och jag vill säga på åtskilliga håll otåligt väntade, kungliga propositionen angående en ny flottstation framkom, då borde emellertid, synes mig, Riksdagen ha haft rätt att vänta, att statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet skulle ha framlagt denna viktiga fråga med en utredning så beskaffad, att Riksdagen på basis af denna utredning och statsrådets motivering hade kunnat fatta ett definitivt beslut. Men en sådan utredning är icke gifven. Ja, jag tvokar icke att säga, att den utredning, som förebragts i denna fråga, är i alldeles sällsynt grad bristfällig. Jag vill tillåta mig att påpeka en del omständigheter med afseende på hvad som står i den kungliga propositionen, ja, äfven med afseende på hvad vi där tyvärr sakna. Den inledes, såsom herr statsrådet nyss påpekade, med en redogörelse för 1900 års flottstationskommittés betänkande. Jag erinrar, att denna kommitté var fullkomligt

Ängående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

enhällig i att såsom plats för den nya stationen förorda Kaknäs. Vidare finnes en redogörelse för 1902 års sakkunniges utlåtande, hvilka ickeingo syssla med annat än Kaknäs, och för 1904 års sakkunniges utlåtande, hvilka icke alls skulle syssla med Kaknäs, men som dock icke kunde afhålla sig från att i sitt utlåtande påvisa, hurusom i vissa hänseenden Kaknäsförslaget hade afsevärda fördelar framför de öfriga förslagen. Så finnes i propositionen en redogörelse för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande.

Jag vill i förbigående påpeka en liten sak, som förefaller mycket egendomlig och som jag för min del icke kan tro annat än vara beroende af ett feltryck eller någon missuppfattning. Om herrarne se på sid. 31 i utskottsbetänkandet, så står det där, att 1904 års sakkunnige afgåfvot sitt betänkande den 15 juli 1904. På sid. 36 står det, att sedan detta betänkande blifvit afgifvet — alltså efter den 15 juli 1904 — lämnades väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ett uppdrag. Detta uppdrag, står det i nästa stycke, hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fullgjort redan den 30 juli 1904. alltså på fjorton dagar. Det synes mig vara synnerligen raskt marscheradt af styrelsen. Men om det är riktigt, att detta uppdrag gafs väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, efter det att 1904 års sakkunnige hade inkommit med sitt utlåtande, hvarför i all världen gafs då icke åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i uppdrag att ytira sig jämväl om 1904 års sakkunniges utlåtande? Det står nämligen på sid. 36 att »sedan detta betänkande af sakkunnige inkommit. lämnades väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i uppdrag att afgifva utlåtande öfver såväl 1900 års kommittés förslag som öfver det förslag, som afgifvits 1902 af då tillkallade sakkunnige», men icke öfver 1904 års. Jag förmodar, att det är något feltryck eller något dylikt i redogörelsen och jag fäster mig därför icke vidare vid saken.

Därpå lämnas i propositionen en redogörelse för marinförvaltningens yttrande. Marinförvaltningen säger aldeles tydligt och klart, att området vid Kaknäs ur alla synpunkter erbjuder de största fördelarna. Annu så sent som i juli månad 1905 uppdrog Kungl. Maj:t åt andra sakkunnige att uttala sig om Kaknäsförslaget med ett något ändradt läge för en flottstation vid Lilla Värtan. Alltså, ännu då hade icke Ladugårdsgärdeskommitténs ord utöfvat sin suggererande inverkan på vederbörande. Återstoden af den förebragta utredningen upptager en hel del kostnadsberäkningar, en massa bilagor, kartor, planer och så vidare, samt detta märkliga betänkande af Ladugårdsgärdeskommittén, som ansett, att den mark, som vid Kaknäs var afsedd för flottstationen, var så pass dyrbar, att kommittén uppsatte ett fantasipris af 40 miljoner kronor, som området skulle kunna inbringa vid en försäljning. Denna af Ladugårdsgärdeskommittén angifna försäljningssumma var nog för att skrämma nuvarande statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet till att frångå de platser, som af *alla* sakkunniga hade blifvit förordade. Nu har visserligen herr statsrådet nyss sagt, att han för sin del, om jag rätt uppfattade honom, icke har något emot att omfatta utskottets förslag. Men om han varit så lätt att rubba i den öfvertygelse,

som låg till grund för det kungliga förslaget, så synes mig äfven detta utgöra ett bevis på att hans förslag till Kungl. Maj:t icke var så vidare fast grundadt. Statsrådet säger i sitt förslag: »Alla, som i frågan yttrat sig, hafva ansett Kaknäs vara för ändamålet en synnerligen lämplig plats. Mot förslaget att välja Kaknäs till station för flottan talar enligt min mening endast det höga värde, som området ansetts äga.»

Statsrådet säger visserligen, att »tvifvelsmål försports i fråga om riktigheten af en sådan värdesättning,» men han har hvarken själf eller genom sakkunniga verkställt någon utredning beträffande det af Ladugårdsgärdeskommittén beräknade priset. Således: Alla vederbörande tala för Kaknäs, och angående det enligt statsrådets egen utsago *enda* hindret för att välja Kaknäs lämnas ingen annan utredning än en uppgift från Ladugårdsgärdeskommittén, på hvilken man blindt litar.

Ladugårdsgärdeskommitténs fantastiska kalkyler äro emellertid för länge sedan från fullkomligt sakkunnigt håll reducerade till deras rätta halt. De prospekterade 200 miljonerna hafva visat sig vara endast »en mycket förstord hägring af den bakom liggande verkligheten», har det från sakkunnigt håll yttrats, emedan det klart ådagalagts, att vissa af kommitténs kalkyler baserat sig på uppgifter, som »antingen äro oriktiga eller också blifvit missförstådda». Statsutskottet har emellertid utgått ifrån att de kalkyler, som gjorts af Ladugårdsgärdeskommittén, varit riktiga. Icke desto mindre har utskottet ansett sig kunna uttala, att Kaknäsförslaget i ekonomiskt afseende icke behöfver stå efter Elfviksförslaget. Därför har utskottet också kunnat helt kallblodigt säga, att »*det enda skäl, som enligt departementschefens förmenande talade mot förslaget att välja Kaknäs till station för flottan, torde så anses utan afgörande betydelse*». Huru mycket mera afgörande hade icke statsutskottets utlåtande varit, ifall utskottet känt till de af senare sakkunniga gjorda beräkningarna rörande Ladugårdsgärdeskommitténs utlåtande i berörda afscenden. Men därmed är också domen fälld öfver det af herr statsrådet framlagda förslaget.

Icke heller med afseende å de rent militära synpunkterna har herr statsrådet presterat någon öfvertygande och fullständig utredning. Statsrådet påpekar, »hurusom från militära myndigheter uttalats vissa betänkligheter mot anläggning af en flottstation på Lidingön, såsom att Lidingön skulle mera än Kaknäsområdet vara utsatt för möjligheten af beskjutning från en eventuell fiende med mera». Mot dessa yttranden af militärer ställer herr statsrådet ingen annan utredning än sin egen öfvertygelse. »Enligt min mening», säger herr statsrådet »är dock faran för en effektiv beskjutning ej så synnerligen mycket större för Lidingön än för Kaknäs.» Det torde vara tillräckligt att erinra om några distanser, några kanonportéer, om jag så får säga, för att hvar och en af denna kammars ledamöter må kunna inse, huru litet grundad denna herr statsrådets uppfattning är. Enligt en tidningsuppsats, författad, säges det, af en högre, äldre sjöofficer är det från vattnet norr om Resarön 10,000

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

m. till Elfvik och icke mindre än 16,500 till Kaknäs. I från vattnet vid norra ändan af Baggensfjärden är det till Elfvik c:a 6,500 m. och till Kaknäs 9,500 m. Skillnaden mellan dessa afstånd synes åtminstone mig vara ganska betydlig och väl värd att fästa afseende vid, när man tar i betraktande en sådan fråga som denna.

Vidare lämnar departementschefen det meddelande, att Stockholms fasta försvar åt sjösidan i alla fall inom en snar framtid måste stärkas och att en utredning härom genom särskildt tillkallade sakkunnige nu pågår. Är saken under utredning har statsrådet gifvetvis icke kunnat ingå i några detaljer, men han har här i dag gjort några meddelanden, hvilka dock icke synas mig vara af sådan beskaffenhet, att de mäktat rubba det omdöme, som står klart för mig, nämligen att denna fråga icke blifvit framlagd i vederbörligen utredd skick. Några dunkla antydningar i statsrådsprotokollet om ovissa framtidsmöjligheter med afseende å befästningar och dylikt kunna icke, enligt mitt förmenande, användas såsom skäl till förmån för Elfviksförslaget. Här tarivas fakta, och i hvarje fall är jag öfvertygad om att åtminstone Andra Kammaren helst skulle vilja skåda resultatet, icke minst de ekonomiska, af den nu pågående utredningen, innan man för åstadkommande af en ny flottstation kastar sig in i byggnadsföretag, som gå löst på många tiotals miljoner kronor. Jag vill icke här ingå på kustbefästningsfrågan i öfrigt, men det synes mig uppenbart, att såväl denna fråga som frågan om flottans nybyggnadsprogram stå i så intimt samband med flottstationsfrågan i dess helhet, att de förtjänt ett mera grundligt omnämmande än de knappt tillmätta rader, som beståts de militära synpunkterna i den kungliga propositionen. Ej med ett enda ord omnämner, såvidt jag kunnat finna, departementschefen flottans fredsföreläggning i dess helhet, fördelningen af våra fartyg på olika stationer, behovet af en flottstation på västkusten eller eventuellt äfven i Norrland. Alla dessa frågor måste i större eller mindre utsträckning medtagas, när det gäller att definitivt fatta ett så viktigt beslut som det nu ifrågasatta.

Flottstationsfrågan är, enligt mitt förmenande, hvarken i strategiskt eller i finansiellt afseende en fristående fråga. Jag kan därför icke heller förena mig i den åsikt, som omfattas af utskottets majoritet, hvilken önskar en utredning endast beträffande Kaknäs. Jag sympatiserar mycket med tanken på att förlägga en flottstation till detta område, särskildt om det komme att ske under blygsammare former än de föreslagna. I all synnerhet synas mig vissa inskränkningar kunna göras i fråga om bostäder för officerare med vederlikar. Jag tror icke att något stort antal bostäder för officerare med vederlikar behöfver anskaffas, lika litet som för öfriga här i Stockholm förlagda militära kårer, med undantag dock för en del af varfsbefålet. Men flottstationsfrågan i sin helhet är, såsom jag nyss antydte, icke utredd genom en aldrig så detaljerad utredning och beskrifning rörande flottstationens eventuella förläggande till Kaknäs. Det har beträffande den af herr statsrådet presterade utredningen i denna fråga erinrats om ett yttrande, som för många år

sedan fälldes från Första Kammarens vice talmans plats. Det var då herr Casparsson med anledning af förslaget om Bodenfästningen sade, att, såsom jag tror orden föll, *i den parlamentariska omständighetens namn* kräfdes en allsidigare utredning än som förebragts. Jag hemställer, om man verkligen beträffande den nu framlagda kungl. propositionen kan säga, att för Riksdagen framlagts en fullständig utredning. Jag för min del kan icke finna detta, och jag vill tillägga, att jag anser, att denna fråga icke kan fullständigt lösas, för så vidt icke den utredning, som skall föreläggas Riksdagen, får undergå en parlamentarisk kommittés kritiska skärseid. Jag föreställer mig i allt fall, att Andra Kammaren i denna fråga icke vill handla med förbundna ögon.

Herr talman, i förhoppning att denna fråga om flottstationens ordnande här i Stockholm mycket snart och under mera tillfredsställande former måtte komma tillbaka, tillåter jag mig att yrka bifall till första punkten i utskottets nu gjorda hemställan.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Det kan måhända synas förmätet af en lekman, som icke besitter en fackmans pondus eller erfarenhet, att uppträda i denna fråga, men jag anser mig dock vara berättigad därtill, när jag nödgats reservera mig mot utskottets hemställan. Såsom herrarna finna, har utskottet varit alldeles enigt om att afstyrka Kungl. Maj:ts proposition om förläggning af en ny flottstation till Elfvik. Ingen enda höjde sin röst för detta förslag, utan detsamma föll ohjälpligt. I stället har, såsom herrarne se, en af utskottets ledamöter framkommit med en motion, hvilken bidragit till det slut, hvartill utskottet i punkt 2 kommit. Utskottet hemställer däri: »att Riksdagen må i anledning af herr Bohnstedts förenämnda motion *dels* besluta att till plats för ny flottstation må, under förutsättning af Hans Maj:t Konungens medgifvande, upplåtas ett område af Norra Djurgården vid Lilla Värtan och Lindarängen —Kaknäs, *dels ock* å extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 100,000 kronor att af Kungl. Maj:t under innevarande år förskjutas till bestridande af kostnaderna för verkställande af detaljerade undersökningar, så att till nästkommande års Riksdag må kunna framläggas fullständig plan för flottstationens anläggande på ofvannämnda plats.» Häraf framgår, att man helt och hållet öfvergifvit Kungl. Maj:ts förslag och helt och hållet slutit sig till den i ämnet väckta motionen och att man för den skull vill anvisa 100.000 kronor endast och allenast för utredning rörande förläggning af flottstationen till Kaknäs. Man är så hastig i detta sitt görande, att. oakadt man vet, att Hans Maj:t Konungen äger dispositionsrätt till Djurgården till hela det område, där byggnaderna för flottans räkning skulle förläggas, man ändå skridit till ett slutligt tillstyrkande. Om Riksdagen nu beslutar i enlighet med utskottsmajoritetens hemställan, kan det hända, att Hans Maj:t Konungen säger, att han icke tillåter det. Utskottet har den förhoppningen, att han skall tillåta det, och det är ju mycket möjligt, att han gör så, men nog hade det ändå tält vid att tala vid vederbörande, att han upplåter dispositions-

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
flyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

rätten öfver detta jordområde. Den hastighet, hvarmed dessa förslag affärdats, synes mig gå bra långt.

Det är några uttalanden i motiveringen för detta förslag, som jag skall be att få uppläsa; det är blott några ord. Rörande flyttningen af flottans station från Karlskrona till Stockholm säger utskottet: »Innan utskottet öfvergår till granskning af de särskilda förslagen, har utskottet därför ansett lämpligt att i korthet redogöra för uppkomsten och utvecklingen af denna fråga äfvensom af den därmed sammanhängande frågan om öfverflyttning af hufvudstyrkan af våra sjöstridskrafter från Karlskrona till Stockholm. I mer än två århundraden har den svenska flottans hufvudstation varit förlagd till Karlskrona. Det torde icke finnas mer än en åsikt därom, att fullgoda skäl på sin tid talade för hufvudstationens förläggning till nämnda stad. I våra dagar äro emellertid förhållandena, särskildt de politiska, fullkomligt omgestaltade. Vi äga icke längre några besittningar på andra sidan Östersjön; och jämväl de flesta andra skäl, hvilka en gång talat för Karlskronas lämplighet såsom vår förnämsta örlogsstation, hafva under tidernas lopp förlorat sin giltighet.» Därmed vill helt säkert utskottet säga, att sedan vi förlorat våra besittningar på andra sidan Östersjön är det numera icke så nödvändigt, att vi hafva flottan i Karlskrona. Men jag ber, att herrarne skola bemärka, att vi dock hafva södra Sverige, liksom vi för öfrigt hafva hela Sverige att försvara, och det finnes väl icke någon bättre flottstation än Karlskrona, hvarför man väl icke kan anföra sådana uttalanden till stöd för lämpligheten af att flytta flottans hufvudstation från Karlskrona till hufvudstaden. Jag ber att i detta hänseende få erinra om ett par motioner, som förlidet år väcktes icke endast i denna kammare utan äfven i Första Kammaren, här af landssekreteraren, nuvarande statsrådet Roos och i Första Kammaren af landshöfdingen greve Wachtmeister. Jag skall be att få återgifva något af innehållet af dessa motioner. I dem begärdes ett anslag af 9.000 kronor för upprensning af östra farleden till Karlskrona. Då sade de, att denna upprensning af den s. k. östra farleden skulle jämställa Karlskrona med Europas allra yppersta örlogshamnar och endast kräfva en kostnad, antagligen försvinnande i jämförelse med de summor, som skulle erfordras för en utvidgning af Stockholms station. Så sade den ene motionären i en not: »Endast två af Europas örlogshamnar, som hafva mer än ett inlopp för djupgående fartyg, kunna, mig veterligen, sägas hafva detta i strategisk betydelse. Dessa äro: Kiel och Portsmouth.»

Det är således enligt motionärernas uppfattning — och de måtte nog varit säkra på sin sak, när de vågat framlägga den i motionsväg — endast två flottstationer i Europa, som äro bättre än Karlskrona skulle blifva. Jag hemställer då till herrarne, om det kan vara skäl att antaga ett förslag med en sådan motivering, som nu framkommit från utskottet.

Denna flottstation i Karlskrona är nästan isfri hela året igenom. Vi hafva haft en hård vinter i år, men icke desto mindre lär det varit isfritt i Karlskrona; och det vill säga icke så litet. När man

dessutom vet, att Ryssland går och söker med ljus och lykta efter en isfri hamn åt östersjösidan, men icke kan finna den, då skulle det vara underligt, om vi skulle draga bort nästan hela flottan från Karlskrona till Stockholm, för att måhända, icke blott af ishinder utan äfven af en blockad, blifva instängda i Stockholm. Jag tror det snarare vore skäl att utvidga Karlskrona station, som under dessa 200 år har kostat 100 miljoner kronor. Den skola vi icke slopa. Jo, säger man, man skall hafva den endast såsom en replikpunkt. Befälet vill så gärna vara i Stockholm och kanhända medverkar det till att man skall utvidga Stockholms station, såsom här önskas. Men det har sagts mig från tillförlitligt håll, att såväl Stockholms som Karlskrona flottstationer äga ännu några tiotal år kvar, innan de äro utnyttjade. Man bör därför, enligt mitt förmenande, icke vara så hastig, att man icke ens ger sig tid att tala med Hans Maj:t Konungen och fråga, om han vill afstå besittningsrätten till den jord, som skulle tagas i besittning för flottans räkning.

Man bör icke endast detta, utan äfven se till att man får en ordentlig utredning från Kungl. Maj:t och icke blott från en enskild motionär. Ja, säger man, det föreligger en utredning. Det är visserligen sant, men huru tillförlitlig vill jag lämna därhän. En af reservanterna, nämligen friherre Palmstierna, har påpekat, att en fullständig utredning bör verkställas icke allenast af flottans officerare, utan äfven af arméns och i främsta rummet af någon fortifikationsofficer. En sålunda gjord allsidig utredning skulle man kunna något taga fasta på men icke en som framkommit på detta sätt.

Kaknäs är visserligen upptaget i en utredning år 1900, eller för 7 år sedan, för en flottstations förläggande dit. Men då var kostnaden upptagen till öfver 40 miljoner, det s. k. stora förslaget, under det att den vid en ytterligare utredning förslidet år endast upptogs till 28 miljoner kronor, det lilla förslaget. Hvilkendera af dessa summor är den riktiga, kan man fråga. Det påstås emellertid, att om man beslutar i år att förlägga flottstationen till Kaknäs, har man därigenom sagt, att man skall bevilja icke endast hvad som ifrågasättes i första rummet. Det blir icke nog hvarken med 28 eller 40 miljoner, utan det tros att det skall blifva öfver 80 miljoner eller det dubbla. Detta är frågor af den stora vikt och betydelse för vårt land, att man mer än en gång behöfver besinna, hvad ens frid tillhör, innan man går in därpå.

Det är för öfrigt märkvärdiga tider, då det kommer fram så ofantligt stora anslagskraf från regeringens och motionärens sida. Här hafva vi detta stora anslag på 40 miljoner i främsta rummet och sedan det stora järnvägsanslaget på 30 à 40 miljoner, för att icke tala om alla andra anslag till flottan och armén och mycket annat, som här framkommit. Skall Riksdagen bevilja allt detta, vet jag icke, hvar man skall taga medel. När man kommer till Riksdagen äro till och med de allra största anslagsiffrare för att spara. Man tycker då, att föregående Riksdagar hafva slösat för mycket; nu, säger man, nu skola vi spara. Men när frågorna

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

komma före, då är det ingen som vill spara utan blott gifva ut. Det är värre, än om man hade stora kassahulf med outtömliga tillgångar. Så länge vi äro betrodda med att få låna, så går det. Men sedan kan det gå för oss lika som för Italien för några år sedan. Det lånade och lånade till försvar och flotta, hvilket gjorde, att när det en gång skulle börja betala räntor och amortera sin stora statsskuld, fick det sälja krigsfartyg, som kostat 11 miljoner pr styck för 3 à 3¹/₂ miljoner. Så kan det gå äfven för oss. Vi hafva under några år beviljat anslag till flottan, 5 à 6 miljoner kronor årligen, och det är kanske för mycket efter våra förhållanden. Jag säger *kanske*. Då man icke är fackman, vågar man icke disputeras med fackmän, men det synes mig, att proportionen mot hvad som förut varit är alltför stor.

Då jag har denna uppfattning, herr talman, skall jag be att få biträda utskottets hemställan i första punkten, nämligen om afslag å Kungl. Maj:ts proposition, men sedan yrka afslag på andra punkten, nämligen om anslag till Kaknässtationen.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren började sitt anförande med att säga, att det vore vanskligt att uppträda i en fråga, sådan som den nu föreliggande, då man icke var fackman på området. Jag kan för min del ansluta mig till denna uppfattning, men då det är de, som icke äro fackmän, hvilka skola betala kalaset, bör man äfven tillse, att deras mening får framkomma.

Det har, synnerligast från herr Palmes sida, öfvats en sträng kritik i fråga om den undersökning, som legat till grund för Kungl. Maj:ts framställning. Jag får säga, att på mig verkade denna kungl. proposition, då den framkom, såsom en berättelse, som jag en gång läste om en gammal gubbe som började att hugga en stock, af hvilken han ville bygga en båt, och slutade med att det endast blef en sprucken träsked af det hela. Så förefaller äfven detta mig. Det började med ytterst storslagna dimensioner och sedan faller det hela tillsamman i medvetandet om omöjligheten att praktiskt realisera hvad man konstruerat upp. Hela utredningen synes hafva en viss bestämd riktning, nämligen att få flottstationen förlagd till Kaknäs eller i närheten af denna plats. Sedan denna grundliga utredning verkställts, kommer emellertid chefen för sjöförsvarsdepartementet och tillstyrker Elfvik såsom förläggningsplats. Som skäl för denna sin tillstyrkan anför han, att det blir billigare att bygga på sistnämnda plats. Mig synes det dock, som om vi finge utbetala mera penningar genom att bygga flottstationen vid Elfvik än om vi bygga densamma vid Kaknäs, i fall man nu bör göra något val mellan dessa båda platser. Det förefaller mig, som om det vore osynliga makter, som dragit sjöministern till Elfvik. Visserligen angifver han, att det är billigare jordförvärf, som dragit honom dit, men skulle detta vara förhållandet, måste det inom sjöförsvarsdepartementet råda en mycket egendomlig uppfattning om jordvärdet och hvad därtill hörer. På sidan 65 uti utskottets be-

tänkande förekommer en liten profkarta på jordvärden där ute vid Elfvik. Jag vill nu icke upptaga herrarnes tid med att uppläsa denna förteckning, då jag förmodar, att de flesta af Riksdagens ledamöter haft tillfälle att göra sina iakttagelser, men jag kan icke underlåta att i detta sammanhang fästa kammarens uppmärksamhet på behovet af en förändring snarast möjlig af expropriationslagen, på det att icke fosterlandskänslan må taga sig sådana dyrbara uttryck, som återfinnas på sidorna 65 och 66 i utskottsbetänkandet. Dessa personer, som äro ägare af jord därute, synas sätta ett högt pris på sin fosterlandskänsla, och jag får säga, att den hos vederbörande högt uppskattats, eftersom icke chefen för sjöförvarsdepartementet reagerat däremot och däri sökt en anledning att förflytta flottstationen till en sådan plats, där det varit möjligt att nedbringa kostnaderna för marken. Utredningen i sin helhet synes mig motivera ett afslag på det hela. Utskottet har också i stort sedt velat skicka hela ärendet i den form, hvari det framkommit, i papperskorgen, men föreslår att ett belopp af 100,000 kronor skall ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för anställande af en förnyad undersökning om flottstationens förläggande till Kaknäs.

Ehuru utskottet synes häfda den uppfattning, att förläggandet till hufvudstaden af hufvudstationen för svenska flottan icke i och för sig skulle föranleda behovet af hufvudstadens befästade från landsidan, utan att man mycket väl skulle kunna flytta hela flottan hit utan sådant befästande, synes dock utskottet icke hafva kommit ifrån den uppfattning, att det skulle öppnas en ny segelled till hufvudstaden med ty åtföljande befästningar. På sidan 77 framhåller utskottet behovet af en ny segelled och dess befästande. Utskottet har enligt min tanke icke gjort eller velat göra klart för sig, hvad det kostar att befästa en ny segelled i till Stockholm. Mig synes det dock, att denna nya farled icke rätt gärna kan befästas billigare än exempelvis den, som redan finnes.

Ett bifall till utskottets förslag innebär således äfven upptagandet af en ny segelled till Stockholm och dess befästande i likhet med den nuvarande farleden. Man kan ju icke behandla detta ärende utan att ställa det i samband med försvarsanordningarna i sin helhet i landet. Det är ju icke möjligt att flytta hufvudstationen för flottan från dess nuvarande plats och förlägga den hit till Stockholm, utan att man måste se till, att man har något i stället där nere i Karlskrona. Den föreslagna flottstationen har man tilltagit i sådana dimensioner, att den skall kunna rymma hela den nuvarande flottan. Detta har chefen för sjöförvarsdepartementet i sitt anförande erkänt. Från andra håll framföres med synnerlig skärpa, att våra nya politiska förhållanden hafva framkallat behovet af en flottstation vid västkusten. Våra nya politiska förhållanden — eller jag uttrycker mig kanske riktigare om jag säger hvad man antager hafva inträffat vid de Åländska öarne — ha synnerligen starkt, säger man, framhäft behovet af en flottstation i Norrland. Huru skall man nu kunna förena allt detta på samma gång? Man skall utvidga flottstationen i Stockholm, så att den kan

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
flyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

mottaga hela den nuvarande flottan, sedan skaffa någon ersättning för hvad man tager från Karlskrona, och slutligen skaffa något nytt såväl vid västkusten som vid Örnsköldsvik eller trakten däromkring. Vi lekmän, som icke förstå det fina i hela denna tillställning, hafva åtminstone så mycket begrepp om saken, att vi inse, att det kostar pengar och att det kommer att kosta mera pengar än hvad man nu kan bedöma. Vi fordra således icke endast en antydning om att vi skola hafva så och så många nya fartyg, så och så många nya lastkajer och så och så många meter nya järnvägsspår, som gå i så och så många krokar, utan vi fordra att få veta, huru mycket dessa historier komma att kosta; åtminstone den uppgift fordra vi, som Kungl. Maj:t med redan nu tillgängliga medel kan åstadkomma.

En föregående talare yttrade, att till Riksdagens pröfning förelåg en kungl. proposition om anvisande af 40 miljoner kronor till inlandsbanans byggande. Ja, herr talman, det är min öfvertygelse, att tillkomsten af denna inlandsbana icke skulle så innerligen lifaktigt förordas, om man icke ur strategisk synpunkt ansåg den synnerligen nödvändig. Att bygga en bana, om hvilken man redan från början kan förutse, att den icke en gång skall förränta anläggningskapitalet, långt mindre driftkostnaderna, och sålunda bygga den uteslutande ur kulturell synpunkt för så oerhörda utgifter, anser jag svenska Riksdagen i närvarande stund icke bör inlåta sig på. Nu finnas i detta fall två intressen, dels kulturella och dels försvarsintressen, och därför har förslaget om denna banas byggande måhända utsikt att vinna Riksdagens bifall. Men kommen ihåg, mina herrar, att de 14 eller 15 miljoner kronor, som järnvägsdriften i närvarande stund inbringar statskassan, komma att minska med åtskilliga miljoner, sedan inlandsbanan blifvit byggd, och då måste man ut och söka efter nya skatteobjekt för att fylla det gapande hålet i statskassan. Inför dessa allt annat än ljusa utsikter är det min tro, att man bör taga sig en funderare på hvad som begäres, i synnerhet som — det måste jag än en gång konstatera — på mig har utredningen om flottstationen icke i någon mån verkat öfvertygande.

Man har utredt, att på den ena platsen äro grundförhållandena så, på den andra så och på den tredje platsen så, alltså på alla tre platserna olika, men det är dock intet, som hindrar Kungl. Maj:t att bygga sina beräkningar på att exempelvis kasernbyggnaderna skola kosta på öret lika mycket. Således, om man pålar på den ena platsen, men icke på andra, så säger man ändå i utredningen, att kostnaden blir densamma. Det ser nästan ut, som om man fortfarande tänker bygga efter Vaxholmsprinciper.

Nu hyser jag den uppfattningen, att de, som synnerligen intressera sig för att hela flottan skall förläggas hit, därmed vilja förena två intressen; likasom man vill förena två intressen vid inlandsbanans byggande, vill man äfven i detta afseende befrämja två intressen, nämligen hufvudstadens befastande och anskaffande af en ny flottstation. Kostar inlandsbanan 40 miljoner kronor och lämnar en dålig räntefkastning, så skola de 40 miljoner, som man måste nedlägga på befastningskostnader, med all säkerhet gifva en än sämre

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

afkastning än inlandsbanan. Men det är icke nog med detta sålunda fastlästa kapital, utan därtill kommer äfven något annat, nämligen huru man skall stampa fram den lefvande försvarskraft, som erfordras för dessa befästningar. — Omkring 40,000 man skall man antagligen kasta in i dessa befästningslinjer för att försvara hufvudstaden, och i Bodenfästningen 40,000 man, och då får man snart söka med ljus och lykta efter resten af armén.

Skulle man fortsätta på den här inslagna vägen, skulle detta helt enkelt vara detsamma som att nationen beginge själfmord.

Afven af denna anledning kan jag för min del icke vara med om vare sig det ena eller det andra af de förslag, som här föreligga. Det har ju en gång lofvats oss, att vi skulle få en utredning om huru kostnaderna för landt- och sjöförsvaret skulle ställa sig. Hvar hafva vi denna utredning? Fortfarande går chefen för sjöförvarsdepartementet åt sitt håll med sina anslagskraf och chefen för landtförvarsdepartementet åt sitt håll med sina anslagskraf, och vi hafva intet annat att göra än att hålla pungen öppen, utan att veta hvar detta skall sluta. Härom kan jag icke vara med i längden, utan jag måste bestämdt säga, att det är nödvändigt att göra slut på en sådan rikshushållning och en sådan rikspolitik, som kommer att störta hela vårt land ned i afgrunden. Jag känner för stort ansvar inför det land, jag tillhör, för att kunna vara med om en sådan misshushållning med de små tillgångar vi hafva. Genom för mycket rustningar förstöra vi landets försvarskraft. Jag är nämligen af den uppfattningen, att om vi skaffa oss för många fästningar och för många båtar och sätta för mycket folk vid deras kanoner, så skola vi äta upp oss själfva, innan fienden når portarna. Vi kunna icke fortsätta med så stora rustningar, om vi vilja framdeles bestå såsom själfständig nation.

Då jag har denna uppfattning, kan jag naturligtvis icke under några omständigheter vara med om de här föreliggande förslagen, utan vill jag yrka afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition.

Den siste ärade talaren tillät sig att anföra, hvad en ärad motionär i strid med Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag under fjolåret hade uttalat dels i sin motion och dels i ett anförande. Ja, här hafva vi åter ett exempel på, att en person, när han endast är riksdagsman, kan hafva *en* syn på tingen, men, när han blir statsrådsledamot, kan få *en* helt annan. Statsrådet Roos motiverade i fjol behofvet af att bibehålla Karlskrona såsom hufvudstation, men i år har han enligt statsrådsprotokollet tillstyrkt hufvudstationens förflyttning till Stockholm. Sannerligen man på detta sätt kan blifva klok på, hvad som är rätt eller orätt, då de sakförståndiga på detta sätt ställa sig tveksamma i frågan.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! Jag ber till en början att få säga ifrån, att jag i detta ögonblick icke ämnar tala såsom ledamot af regeringen. Jag vill endast i min egenskap af ledamot utaf denna kammare yttra några ord.

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

När jag läste utskottets betänkande, och framför allt när jag läste hvad reservanterna hafva skrivit, intogs jag af en stor nyfikenhet att få veta, hvad de egentligen ville. Jag har också så noggrant som möjligt följt med diskussionen i dag. I viss man har jag fått min nyfikenhet tillfredsställd, men icke i allo. Hos reservanterna och öfriga talare, som uppträdt i dag, synes dock allt gå ut på mera utredning. Det är ju ett gammalt bekvämt sätt att, när man vill slå ihjäl en sak, begära mera utredning. Det finnes intet bekvämare sätt, och det användes mycket ofta. Eljest synes det mig, om jag särskildt tänker på det förslag, som utskottet här förordat, nämligen Kaknäsförslaget, att en ganska grundlig utredning verkligen finnes, ty såsom chefen för sjöförvarsdepartementet har påpekat, har utredning ägt rum icke en gång, utan många gånger — åren 1900, 1902, 1904, 1905 och 1906 — och alltjämt har man kommit tillbaka till Kaknäsförslaget. Nog synes det mig, som om åtminstone denna fråga skulle vara utredd.

Nu har sjöministern klandrats, för att han i detta års statsverksproposition öfvergifvit Kaknäsförslaget och framlagt förslag om flottstationens förläggande till Elfvik. Han har ju gifvit skäl för detta sitt åtgörande, nämligen att den invändningen framställts, att marken på Djurgården vid Kaknäs vore alldeles för dyrbar för att upptagas af en sådan anläggning som den ifrågavarande, och att man tänkt sig, att marken skulle ställa sig billigare vid Elfvik. Nu har det visserligen hvad markförvärfvet beträffar visat sig, att det blefve ganska dyrbart äfven vid Elfvik, och jag vill icke alls uppehålla mig vid Elfviksförslaget, då det af alla slopats. Kaknäsförslaget har från början mera tilltalat mig, och jag sluter mig gärna till detta förslag.

Om jag nu skulle något litet inlåta mig på att bemöta de talare, som här uppträdt, så skall jag börja med vice talmannen. Han tyckte, att Kaknäs låge för nära, och slutade med att säga, att stationen skulle ligga så långt ut som möjligt, dock innanför fästningen Oscar-Fredriksborg, och att beslutet om förläggningsplatsen skulle stödja sig på en grundlig och saklig utredning om rätta läget. Han anser, att Kaknäs ligger för nära. Andra tycka, att Elfvik ligger något för långt bort, ty där far man bygga dyra kaserner och bostäder, som man möjligen kan undvika, om man bygger vid Kaknäs. Hvar skall man nu finna det rätta läget? Jo, genom en grundlig och saklig utredning. En sådan har dock pågått under många år. De sjömilitära myndigheterna hafva undersökt hela trakten mellan Stockholm och Vaxholm, och de hafva slutat med att komma till det resultat, att inga andra lämpliga platser än Kaknäs och Elfvik finnas. Jag kan således icke inse annat, än att yrkandet på, att man skall söka efter nya platser, är fullkomligt utan ändamål, ty man lär väl icke kunna finna någon annan passande. Hvarje plats, som ligger på samma afstånd från Stockholm som Elfvik eller längre ut, är utsatt för att kunna beskjas från fientliga fartyg utanför fästningen Oscar-Fredriksborg, och det kan väl icke vara lämpligt

att lägga en flottstation på en sådan plats, att man redan från början vet, att den kan skjutas ned.

Men det starkaste skälet för vice talmannens afslagsyrkande liksom äfven för åtskilliga af de andra talarnas har dock varit det stora spöket: Stockholms bestående. Det är för mig obegripligt, huru man kan binda ihop dessa båda frågor. Jag föreställer mig, att, vare sig vi hafva en flottstation eller icke, Stockholm behöfver åtminstone åt sjösidan hafva befästningar, och dessa måste ökas och utvidgas i samma mån som krigskonsten går framåt och kanonerna blifva mera långskjutande. Nu glömmor man, när man talar om detta, att vi redan hafva en flottstation i Stockholm. Här är icke fråga om att skaffa något nytt, som icke finnes förut. Vi hafva redan en flottstation, och huru ofullständig och otillräcklig den än är, så är den väl dock af den betydelse, att äfven den behöfver skyddas. Jag kan således icke förstå, att detta tal om befästningar kring Stockholm kan utgöra något skäl, hvarför man nu skulle afslå förslaget om anläggande af en flottstation. Hvad särskildt beträffar befästningarna kring Stockholm åt landsidan, finner jag för min del, att det är fullkomligt obefogadt att inblanda dem i denna fråga, ty de höra rakt icke hit.

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

Hvad för öfrigt beträffar vice talmannens yttrande, att stationen borde ligga längre ut, så undrar jag, om icke detta kraf kommer i strid med det mycket starkt framhållna sparsamhetsintresset, enär dess realiserande ovillkorligen kommer att blifva dyrare än att bygga vid Kaknäs, hvarest staten redan äger mark, om den än för tillfället disponeras af Konungen. Det är dock statens mark. Hvert-helst man eljest vänder sig, måste man, efter allt att döma, köpa mark för mycket dyra penningar, och förutom det, att man får köpa marken dyrt, har man alltid den olägenheten, att man måste uppföra flera och större byggnader, när man förlägger stationen långt från Stockholm, än när man förlägger den vid Kaknäs, således i en trakt, som inom en icke alltför aflägsen framtid kommer att utgöra en del af själfva Stockholm.

Hvad herr Palme i verkligheten ville, hade jag mycket svårt att komma till klarhet om, och jag kan knappast säga, att jag i denna stund riktigt vet det. Han klandrade chefen för sjöförsvarsdepartementet, därför att denne hade låtit skrämma sig från Kaknäs, och han talade på samma gång mycket väl om Kaknäs-förslaget, men ändock ville han icke dit. Ja, han sade slutligen, att man icke skulle bygga någonting, förrän befästningsfrågan vore afgjord. och vidare talade han om fördelningen af flottan och yttrade, att man måste hafva en fullständig plan öfver hur flottan skall fördelas.

Här vill jag genast upptaga till bemötande ett yttrande af den siste talaren, herr Thorsson, hvilket grundar sig på en missuppfattning af sjöministerns anförande. Herr Thorsson sade, att sjöministern skulle yttrat, att stationen borde rymma hela flottan. Ja, detta är sant, men icke i den mening, som herr Thorsson inlade däri. Meningen är, att stationen skall vara hufvudstation för *en del* af flottan, vare sig en större eller en mindre del, men att den skall vara så stor, att i

Angående
förflyttning af
flottansstation
i Stockholm.
(Forts.)

händelse af behof under krigstid hela flottan skall kunna söka sig in dit och där hafva tillräckligt utrymme för en kortare tid. Men ingalunda har det varit meningen, att hela flottan skulle förläggas till Stockholms station. Tvärtom har det ju framgått af sjöministerns yttrande, att planer hölle på att uppgöras angående fördelning af flottan och särskilda afdelningars förläggande dels till stationer på västkusten, dels som förut till Karlskrona och dels äfven till Norrland.

Herr Palme sade slutligen, att saken icke kunde utredas genom en aldrig så detaljerad undersökning af Kaknäsfrågan. Hvad är det då man skall utreda? Är det alltjämt detta, att man skall koppla ihop hela vårt försvarsväsende i ett enda ärende och icke göra något, förrän man har en fullständig plan in i de minsta detaljer? Ja, en talare, jag tror det var herr Thorsson, klandrade sjöministern för att han upptagit kaserner på olika platser till samma pris. Jag undrar, huru det skall vara möjligt att redan på förhand i detalj beräkna priset för en kasern, när man icke vet, på hvilken fläck den skall ligga. Det är väl dock något för mycket begärdt.

Herr Sjö pläderade för Karlskrona, och detta var något, som i viss mån tilltalade mig på grund af de många minnen, som äro fästade vid denna plats. Men jag kan icke annat än böja mig för tidens kraf, och dessa visa dock tydligen därhän, att man icke kan låta hela flottan ligga kvar i Karlskrona och lämna Stockholm utan något flytande försvar. Jag anser, att detta är så klart bevisadt, att åtminstone därom icke behöfves någon vidare utredning. Huru stor del af flottan, som skall förläggas hit, kan behöfva utredas, men att *någon* del däraf måste ligga här, anser jag vara fullkomligt klart, och, såsom förut anmärkts, här ligger ju redan en ganska stor del af flottan.

Herr Thorsson fordrade att få veta, hvad alltsammans skulle kosta. Detta är återigen ett försök att slå ihjäl detaljerna med att fordra det hela. Jag har mycket svårt att tänka mig, att det är möjligt att framlägga ett fullständigt förslag till ordnande af vårt lands hela försvar till lands och sjöss, så detaljeradt och sådant, att det kan vinna allas bifall. Huru man än utarbetar detta förslag, hvilket förslag man än framlägger, alltid komma några att finnas, som hafva anmärkningar att göra och med stöd däraf icke blott söka slå ihjäl det stora förslaget i sin helhet, utan äfven begagna detta till att söka slå ihjäl alla detaljförbättringar. Men när herr Thorsson vill skrämra oss med, att vi icke böra anlägga någon flottstation, förrän vi fått Stockholms försvar ordnadt, och att detta, när det blir ordnadt, kommer att fordra en garnison af 40,000 man o. s. v., då förefaller det mig, som om han i alltför hög grad har målat den onde på väggen. Jag har förut påpekat, att landtförsvaret kring Stockholm föga eller intet har att göra med frågan om förläggningen af flottans station.

Jag föreställer mig, att det i denna kammare förhåller sig med hela förevarande fråga på det sätt, som antyddes af vice talmannen i början af hans anförande, när han yttrade, att sympatierna för förslaget hafva varit så ringa, att de nästan varit inga. Detta vill

med andra ord säga: *vi vilja icke*, hvad än Kungl. Maj:t i denna sak må säga, *vi vilja icke*, och för att kunna slå ihjäl saken, säga *vi*: mera utredning.

Herr talman! Jag bör kanske icke i min ställning göra något yrkande. Men trots de ringa utsikterna därtill, ber jag dock att få uttala den önskan, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag om flottstationens förläggande till Kaknäs.

Herr Starbäck: Ja, herr talman, jag hade ju icke väntat mig att på detta område möta skolans högste chef, herr ecklesiastikministern. Men jag får säga, att det är ganska angenämt att få strida med honom på denna neutrala mark, och det torde ju också kunna hända, att jag i denna fråga kan göra samma anspråk på sakkunskap, som han i egenskap af ecklesiastikminister kan framställa.

Den förre talaren började med att förklara, att han under debattens gång omöjligt kunnat på något sätt få reda på hvad reservanterna egentligen ville. Ja, detta är dock ganska märkvärdigt, ty först och främst — hvilket väl icke är svårt att förstå eller åtminstone icke borde vara det, enär det är tydligt skrifvet — vilja reservanterna afslag å Kungl. Maj:ts framställning och afslag å den i ämnet väckta motionen. Det förefaller mig vidare egenomligt, att han icke fick riktigt klart för sig skälet till att de vilja detta. Han sade, att det nu begäres utredning, liksom alltid, då det gäller att på ett bekvämt sätt söka komma ifrån en fråga. Ja, det är nog en bekväm metod till en viss tid att yrka på utredning. Detta visar rösträttsfrågans historia, ty dess lösning har man gång på gång lyckats undkomma genom att visa på ny utredning och återigen ny utredning, ehuru ibland vidare utredning icke ansågs behöfelig, såsom förhållandet var förra året, då herr Hammarskjöld var motionär i frågan, och det gällde dubbelproportionalismen. Men detta var på sidan af ämnet.

Nu skall jag emellertid försöka att, äfven med fara att något upprepa hvad föregående talare anfört, i korthet visa, att här verkligen behöfves en ordentlig och allsidig utredning.

Jag vill då icke med bestämdhet uttala mig om, huruvida det är riktigt, att flottans hufvudstation förlägges till Stockholm. Att en del af flottan bör förläggas hit, torde vi väl i alla händelser vara ense om.

Om vi nu hafva flottan förlagd till Stockholm, så behöfvas, detta har sjöministern själf erkänt, ökade befästningar åt sjösidan. ehuru väl han påstår, att detta vore en särskild sak, som icke alls stode i samband med flottans förläggande till Stockholm, enär den hörde till frågan om Stockholms befästande åt sjösidan. Nu förefaller mig detta i alla fall ganska märkvärdigt. Vi hafva en dyrbar flotta, som med afseende å vårt försvar har en utomordentligt betydelsefull uppgift. Den behöfver intet särskildt skydd. Detta öfverlämnas åt fästningarna, som skydda hufvudstaden. Men om flottan skall kunna komma ut ur vår skärgård, kunna fritt passera de olika lederna, så måste den väl ändock vara skyddad, så att den har en

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

klar operationsbas. Jag har hört en auktoritet på detta område framhålla, att, om flottan skall kunna hafva tillräcklig rörelsefrihet, Saxarfjärdarna, dit en fientlig flotta nu lätt nog lär kunna intränga, måste försvaras, så att detta blir omöjligt, och att vår flotta måste hafva möjlighet att därifrån välja hvilken väg som helst, norrut eller söderut, för att börja sina operationer.

Således: ökade befästningar åt sjösidan äro alltid nödvändiga, vare sig vi lägga flottstationen invid Stockholm eller försöka att, såsom jag tror skall vara möjligt, förlägga den längre ut. Denna kostnad blir i båda fallen densamma. Men, mina herrar, förlägga vi flottan vid Kaknäs eller Elfvik och således nära Stockholm, framkommer med absolut nödvändighet den fordran, att Stockholm skall befästas åt landsidan. Såsom vice talmannen påpekade, har hela den moderna krigshistorien från och med det kinesiskt-japanska kriget, under hvilket Port Arthur och Wei-hai-wei intogos från landsidan, till och med det rysk-japanska kriget, för att icke tala om det spansk-amerikanska kriget, visat, att flottstationer intagas från landsidan. De måste således befästas åt landsidan för att kunna skyddas. Till och med en så ofantligt stark sjömakts som England befästar sina flottstationer åt landsidan och vågar således icke för deras försvar lita uteslutande på sin flotta. Detta borde väl ändock, om ingenting annat, till full evidens bevisa riktigheten af det påståendet, att en flottstation måste skyddas åt landsidan. Då hafva vi Stockholms befästande alldeles klart, och hvilket perspektiv af miljoner och åter miljoner öppnar icke denna fråga! Det är icke värdt att påstå, att detta är en sak alldeles för sig. Det går icke an att säga detta utan bevis. Här kan icke Andra Kammaren vara nöjd med blott och bart ett naket påstående, det må så komma från ecklesiastikministern eller från sjöministern.

Och då torde vi ett ögonblick, herr talman, få ännu en gång fästa oss vid hvad frågan om Stockholms befästande innebär. Ja, den innebär, sade jag, ett perspektiv af oändliga kostnader, och jag skall våga tillåta mig att med ett par ord söka bevisa detta.

Med den ofantligt ökade skottvidden af vår tids artilleripjäser måste Stockholms befästningar förläggas på ett afstånd af 2 à 3 mil från staden åt norr och söder. Samtidigt måste dessa båda fronter utsträckas, den ena på omkring 2 mils längd och den andra på en längd af omkring 1¹/₂ mil. Man behöfver väl icke någon särskild militär fackkunskap för att begripa, hvilka ofantliga truppmassor dylika befästningar måste sluka, och jag ber då att få upprepa, hvad särskildt herr Thorsson anförde och som jag äfven hört en mycket framstående auktoritet på landförsvarsområdet framhålla, att vi ju måste i Boden till dess försvar förlägga en eller sannolikt två arméfördelningar och sedermera vid Stockholms försvar binda ungefär samma arméstyrka. Då måste vi väl till sist, såsom herr Thorsson sade, fråga oss, om vi icke skola behöfva ljus och lykta för att taga reda på den rest af armén, som erfordras för landets rörliga försvar. Jag tror således, att det kan vara riktigt, som jag hört uppgifvas, att kostnaden för flottstationens förläggning så nära

Stockholm icke stannar vid 40 miljoner kronor, utan att man nog får afrunda summan till bortåt 200 miljoner kronor snarare än till det hundratals miljoner kronor, som herr vice talmannen beräknade kostnaden till.

Nu säges det, att utredningen i denna fråga pågått år efter år och år efter år, och det vill jag icke förneka. Men det har varit en utredning, som fixerats på ett bestämdt mål, nämligen att flottan skall ligga så nära intill Stockholm som möjligt, och af hvilka skäl, det vill jag här icke ingå på. En sådan utredning blir icke fullständig. Och jag tror mig kunna med bestämdhet vedervåga det påståendet, att undersökningen om flottstationens förläggning varit alltför snävt tilltagen. Man borde ha kunnat utsträcka den till längre ut liggande delar af skärgården, i allt fall, såsom förut nämnts, de delar, som ligga innanför Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs befästningslinje. Och det är alldeles klart, att ytterligare befästningar komma att behövas. Jag vill icke trötta kammaren med att försöka utan askådningsmaterial klargöra, huru man tänkt sig befästningsfrågan löst. Men med afseende å summan har jag hört, att Stockholms befästade skulle komma att kosta omkring 200 miljoner kronor och binda en eller annan armékår, under det att kostnaden för dessa ytterligare befästningar skulle sluta på en summa af 25 miljoner kronor och binda en mycket mindre styrka af vår armé.

Nu är det i alla fall märkvärdigt, när man får detta betänkande i sin hand och läser det, att finna, hurusom vederbörande gjort utredning i fråga om terrängen för en dockas anläggning, huru tomterna skola fördelas, om det skall vara villasystem för officerarnas och manskapets inkvartering eller om det för ändamålet skall uppföras femvåningarshus o. s. v. Allt detta är med rörande omsorg framlagdt, och om det kan man bilda sig en jämförelsevis god föreställning. Men den stora bärande synpunkten, huruvida det är möjligt för vart land att gå ut med en sådan här historia och hvad därmed sammanhänger, den saknas komplett. Och jag kan icke tro, att Andra Kammaren under sådana förhållanden kan vara med om att bevilja ens de 100,000 kronor, som på ett så finurligt sätt smugits in för att möjliggöra en gemensam votering.

Jag tillåter mig i detta sammanhang, herr talman, erinra om en regeringsåtgärd af den regering, som förra året satt vid styret. Då beslöts, i samband med ett anförande af dåvarande statsministern, att en gemensam försvarsplan skulle utarbetas, grundad på samarbete mellan armé och flotta. Denna skulle uppgöras af cheferna för generalstaben och flottans stab. Sedan denna försvarsplan framlagts, skulle den underkastas en finansiell granskning, för att man äntligen skulle få klart för sig, huru man mot den billigast möjliga kostnad skulle kunna uppnå den största effektivitet i vårt försvar. Jag tror, att dåvarande statsministern hade rätt i sina ord, att en sådan försvarsplan, på detta sätt ekonomiskt granskad, skulle stärka Riksdagens och landets förtroende med afseende å de stora anslagskraf, som framläggas här år efter år för armén och flottan. En sådan utredning har ännu icke framlagts. Och det finnes ingen möj-

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

Angående
flyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

lighet i världen att öfvertyga mig om, att anläggningen af den ifrågasatta flottstationen är en liten detalj, som icke på något sätt sammanhänger med det öfriga försvaret.

På dessa grunder, herr talman, anhåller jag att få förena mig i det yrkande, som först framstälts af herr vice talmannen.

Med herr Starbäck instämde herrar *Zetterstrand*, *Nilson* i Örebro, *Eriksson* i Elgered, *Bosson*, *Ericsson* i Alberga, *Svensson* i Bondön, *Olsson* i See, *Andersson* i Baggböle och *Sundin*.

Herr Persson i Stallerhult: Reservanterna ha här på ett så talangfullt sätt försvarat sina åsikter i denna fråga, att de, som tillhöra utskottsmajoriteten, kanske gjorde klokast i att draga sig ur spelet. Men då jag anser detta vara fegt, har jag begärt ordet för att yttra några ord.

Alla äro väl ense därom, att den nuvarande flottstationen i Stockholm är i ett sådant skick, att man antingen måste kosta på stora summor, för att densamma fortfarande skall kunna användas, eller ock söka efter en annan plats att lägga stationen på. Nu har Kungl. Maj:t i år valt den senare vägen och föreslagit en ny plats, nämligen Elfvik, för flottstationen. Utskottet har i sin helhet varit af den mening, att Elfviksförslaget bort förfalla, och därför hemställt om afslag på den kungliga propositionen. Men när sedan enigheten icke räckte längre, utan majoriteten ansåg, att något måste göras för att få en flottstation i något så när tidsenligt skick i närheten af Stockholm, så föreslog majoriteten hvad som innehålles i punkt 2 af utskottets utlåtande, hvilken punkt ännu icke är föredragen, men hvarom i alla fall debatten rör sig.

När det förhåller sig så, att man måste göra något för lösning af flottstationsfrågan här i Stockholm, så förundrar det mig, att man kan göra denna fråga så stor, som man här under debatten sökt göra. Jag för min del ser frågan i mindre dimensioner, än reservanterna göra. Jag tager den helt enkelt sådan, som den är angifven och utredd i den kungl. propositionen. Och därför har jag ställt mig på majoritetens sida.

Hvad har då majoriteten föreslagit i punkt 2? Jo, majoriteten har endast föreslagit, att, då en ny flottstation skall anordnas i närheten af Stockholm, Riksdagen må bestämma sig för Kaknäs såsom plats för stationens förläggande. Det är alltsammans. Men majoriteten är icke tillfredsställd med den utredning, som föreligger i Kungl. Maj:ts proposition beträffande flottstationens anläggande vid Kaknäs, utan hemställer, att Riksdagen må anvisa ett belopp af 100,000 kronor att af Kungl. Maj:t under innevarande år förskjutas till bestridande af kostnaderna för verkställande af detaljerade undersökningar, så att till nästkommande års Riksdag må kunna framläggas fullständig plan för flottstationens anläggande på ofvannämnda plats, nämligen Kaknäs.

Således är här icke fråga om annat, än om man vill bestämma sig för, att Kaknäs skall bli platsen för flottans Stockholmsstation eller om man vill lämna denna fråga helt och hållet öppen. Jag

kan icke se annat, än att reservanternas från Andra Kammaren i sin motivering sagt: Då erforderlig utredning saknas rörande det af herr Bohnstedt väckta förslaget om en flottstations förläggande vid Lilla Värtan och Lindarängen—Kaknäs, anse vi, att utskottet bort hemställa om afslag äfven på motionen. Ja, det är alltsammans. Reservanternas vilja äfven ha en utredning beträffande Kaknäs, alldeles som majoriteten inom utskottet. Man är således ense om behöfligheten af en dylik utredning. Och när majoriteten begär, att utredning skall verkställas, förstår jag icke, hvarför reservanternas äro så rädda för en sådan, då de i alla fall anse, att utredning är erforderlig.

Om nu Kungl. Maj:t, såsom den siste ärade talaren antyde, skulle komma med ett så vidt omfattande förslag, som skulle kräfvat 100-tals miljoner kronor, är det väl Riksdagens både rätt och plikt, såvida förslaget icke tilltalar Riksdagen, att afslå detsamma. Men när det förhåller sig så, att det icke är möjligt att behålla flottstationen sådan den är, måste något göras, antingen det kostar större eller mindre summor. I hvar och en, som känner till den nuvarande flottstationen här i Stockholm eller aflagt besök där, måste erkänna, att det icke i längden kan gå såsom det är. Är efter år anslås, som det nu är ställt, minst 6 miljoner kronor till förökande och förstorande af sjökrigsmaterielen. Man skall väl då också göra något, för att denna dyrbara materiel får den vård, som den behöfver, och blir förlagd på en plats, där den när som helst kan hållas i krigsberedskap.

Jag kan icke finna annat, än att utskottet har haft fullt sakliga och grundade skäl för den ställning, utskottet intagit till denna fråga. Jag vet alltför väl, att det blir en stor majoritet för afslag å punkt 2 i utskottets hemställan. Men det kan icke hjälpas. Jag behåller den åsikten i alla fall, att utskottets förslag är välgrundadt, och jag tror, att förslaget skall återkomma, äfven om det afslås i år. Ty det går icke för sig för vederbörande, som ha ansvaret på detta område, att ha det, som det nu är.

Nu säges det, att denna fråga skulle draga med sig ofantligt stora anläggningar till lands för Stockholms befästade. Ja, må så vara. Men detta är icke en ny fråga, utan det är ett gammalt spörsmål, att Stockholm icke är tillräckligt skyddadt. Om Stockholm blir befästadt, är det uppenbart, att vårt försvar också i och med detsamma stärkes. Jag känner icke så mycket till krigshistorien och under de senaste åren timade krigshändelser. Men det förefaller mig naturligt, att då två härar skola mäta sin styrka med hvarandra, kommer striden att stå på sådana punkter, som äro de ömtåligaste, och där bör man vidtaga så kraftiga och effektiva försvarsanordningar som möjligt. Ty fienden drager sig naturligtvis till dessa platser. Om man skulle vidtaga de anstalter för Stockholms befästade, som här varit på tal, så skulle väl detta få betydelse för vårt försvar i dess helhet. Jag vill icke tala om de höga utgifter till försvaret, som här framdragits. Men blifva tidsförhållandena sådana, att man icke kan undgå dessa utgifter, har

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

man dock den tillfredsställelsen, att man i och med detsamma också stärkt Sveriges försvar.

Jag anser, att, vare sig man sätter den nuvarande flottstationen i tidsenligt skick eller söker en ny plats för flottstationens förläggande, man därigenom har bringat den stora frågan om Stockholms befästade i ett annat läge, än den för närvarande är.

Här vore mycket att säga beträffande föreliggande fråga. Men utgången lär väl vara gifven i denna kammare, och det lönar sig icke att vidare försvara utskottets förslag. Genom ett bifall till utskottets hemställan har man åtminstone vunnit så mycket, att man är fri från det förtviflade tomtjobberi, som framträder, så snart staten lämnar en antydning om, att den har behof af en plats, som den icke äger förut. Då ser man, huru priserna stegras undan för undan. Och det lär icke heller vara främmande beträffande Elfvik. Man har ju för närvarande kommit upp till 5 miljoner kronor, som staten där skulle betala. Detta tomtjobberi undviker man emellertid genom att bestämma sig för Kaknäs. Hela den utredning, som Kungl. Maj:t här lämnat, har visat, såvidt jag kunnat finna, att Kaknäs är lika fördelaktigt för en flottstation — och väl det — som Elfvik.

Då så förhåller sig, drager jag mig icke för att med min röst bidraga därtill, att Kaknäs blir bestämdt såsom förläggningsort för den nya flottstationen. Då andra punkten föredrages, skall jag yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Häruti instämde herrar *Odqvist, Jeunsson* i Kalmar, *Hildebrand* och *Sedén*.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Dyrssen: Herr talman, mina herrar! Denna fråga, som nu är före, har utaf Kungl. Maj:t betraktats ur synvinkeln af en förflyttning af den nuvarande stationen till följd af att den plats, den nu har, icke är möjlig att bibehålla utan afsevärda kostnader, och dessa kostnader anse myndigheterna det icke vara skäligt att lägga ner, därför att stationen i alla händelser saknar utvecklingsmöjligheter. Kungl. Maj:t har sålunda sett frågan på detta sätt: »den station, vi ha, är i behof af förbättring; den kan icke förbättras, där den nu ligger, huru skola vi då lägga den utan att ga utanför rayonen af befästningarna?»

Då nu problemet så begränsats, är det gifvet, att kommitterade och de sakkunniga ha mot hvarandra fått våga beskaffenheten af de olika platser, som för ändamålet borde ifrågakomma, och de ha också måst använda mycket små vikter för denna afvägning.

Nu ha de sakkunniga ansett, att äfven Elfvik är en god plats, och såsom skäl därför särskildt anført, att den är skyddad. Förut har jag haft tillfälle att erinra om, hur det förhöll sig med stadens försvar och hvad som därvidlag behöfde göras. Nu är det gifvet, att de sakkunniga också afvägt möjligheterna utaf en beskjutning af den ena eller andra platsen. Man har då funnit, att riskerna i detta fall beträffande Elfvik icke äro så stora, att de böra afhålla

oss från att, om det i öfrigt kan ske, förlägga flottstationen dit. Kaknäs är för öfrigt icke skyddadt för eld, därför att det ligger endast på 9,000 meters afstånd från sådan plats, hvarifrån beskjutning är möjlig. Men man får därjämte taga i betraktande, att vi icke kunna erhålla en plats, där man är absolut skyddad för eld, om fienden kommer in på befästningarna, lika litet som någon örlogsstation i världen lyckats få en plats, som under nämnda förutsättning är fri från fiendens eld.

Sedan har en talare anmärkt, att det är fråga om hela flottan. Herr Hammarskjöld har ju dock visat, att så icke är förhållandet, utan enligt de grunder, på hvilka förslaget är byggt, är det endast fråga om halfva kustflottan; men det hela är så arrangeradt, att man med Stockholms skärgård som operationsbas kan draga alla flottans fartyg hit upp, och den nya stationen skulle vara så utrustad, att möjlighet finnes för reparation och underhåll af dem alla. Sälunda är propositionen härvidlag icke grundad på den förutsättningen att lägga upp hela flottan här.

Problemet i dess enkelhet är således: flyttningen af den nuvarande stationen. Är det då för detta ändamål nödvändigt att nu draga in denna speciella fråga uti den stora frågan om Stockholms försvar från landsidan för en beräknad kostnad af 200 miljoner? Enligt mitt förmenande är detta icke mera förhållandet nu än förut.

Det kan äfven bli fråga om, huruvida vi skola ordna det så, att vi kunna använda vår nuvarande station. Ty blir här ett afslag från Riksdagens sida, måste kommande regeringar nödvändigtvis se till att få penningar för förbättring af den nuvarande stationen.

Nu har här under diskussionens lopp af somliga sagts, att stationen vid Kaknäs skulle få en belägenhet för nära Stockholm, och att den därför borde förläggas längre ut. Man får väl dock anse, att de utredningar, som verkställts, visa, att man lämpligen kan använda Kaknäs som plats för en station.

En talare, herr Sjö, sade, att han icke visste, om kostnaden skulle belöpa sig på 40 miljoner eller 28 miljoner, då det fanns utredningar, som slutade på båda dessa siffror. Men då vill jag påpeka, att förslaget med 40 miljoner afser hela kustflottan och det på 28 miljoner halfva kustflottan. Man har således bestämt skilt på dessa två saker. Ty i handlingarna finnes särskildt angifvet, hurusom på det ena stället afses det stora förslaget och på det andra stället det lilla förslaget.

Propositionens ståndpunkt är sålunda den att nu söka begränsa detta problem och söka fylla ett behof, som är erkänt.

Här har vidare talats om den utaf den föregående regeringen igångsatta försvarsplanen. Ja, den nuvarande regeringen har fullkomligt lojalt gått i den föregående regeringens fotspår i denna angelägenhet. Denna försvarsplan är utarbetad, men det erfordras ännu någon utredning, för att den skall kunna underställas den parlamentariska kommitté, hvarom här har talats. Det är således icke tal om annat, än att man skall fortsätta på den utstakade vägen. En särskild kommitté har utarbetat en redogörelse för hvad

*Angående
flyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

som kan anses vara behöfligt i fråga om nya fartyg och nya certer. Den kommitté, som nu arbetar, har till uppgift att närmare utreda kostnaderna för etablissement och för förstärkningar af det fasta försvaret från sjösidan.

Således, detta arbete är fortsatt i den riktning, hvartill den föregående regeringen har anvisat vägen. Men detta är ju en fråga den föreliggande frågan alldeles skild sak, hvilken på de skäl, jag förut anfört, kräfver sin särskilda lösning.

Herr Christiernson: Herr talman! Här har af en del talare framhållits, att frågan om flottstationen bara är en del af frågan om vårt sjöförsvär. Men mig synes det, som om frågan om flottstationen, sådan den föreligger i Kungl. Maj:ts proposition, icke är en fråga om hela flottstationen, utan om en del af flottstationen. Man följer härvidlag den gamla regeln: det är lättare att få Riksdagen att gå med på beviljande af anslag till en mindre del än af anslag till det hela. Men kan det anses vara Riksdagen värdigt att låta fånga sig på detta sätt och icke se frågan i hela dess sammanhang?

Det mindre förslaget strider ju mot alla de uttalanden, som äro gjorda af de hörda myndigheterna. Intet af dessa uttalanden går i den riktningen, att vi borde ha en station i enlighet med det mindre förslaget, utan en station i enlighet med det större förslaget, och den minister, som nyss skyndade förslaget till hjälp, framhöll ju också, att stationen, äfven om den icke vore afsedd för att i fredstid uppta hela flottan, dock måste ha den ifrågasatta storleken för att under krigstillfällen vara i stånd att upptaga hela flottan eller vara bas för flottans operationer. Då kan det väl icke vara tal om annat än en flottstation af större dimensioner här — det mindre förslaget bör således lämnas ur räkningen, och man har endast att räkna med det större förslaget, som upptager en kostnad af 46 miljoner kronor.

Men herr sjöministern säger själf på ett ställe i sin motivering, att det här blott är fråga om approximativa siffror, hvilka naturligtvis komma att höjas. Det räcker således icke med denna summa, utan vi få räkna med ett ännu större belopp. Jag har velat fastslå detta, på det att icke någon möjligen skall kunna tro, att det här är fråga om att ens under den närmaste tiden stanna vid det mindre beloppet, och i följd däraf möjligen föranledas biträda förslaget i någon mån. Den, som detta gör, han kommer ganska snart att finna, att han blifvit bedragen. Ty hvad kan det vara för mening med att skaffa en ny, modern flottstation, som icke skulle bli större än den vi för närvarande ha?

För resten växla uttalandena i den här saken, såsom alltid uttalanden göra ifrån militära auktoriteter, hvilka ju icke kunna beskyllas för alltför mycken stadga i sina åsikter, utan de växla åsikter, såsom vi i dessa dagar se, att en del politici växla åsikter.

År 1899 föreligger det första egentliga fackkunniga utlåtandet. Det är ifrån varfscheferna, som däri bland annat förklara, att om-

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

rådet vid Stockholms station vore för trångt för att dit förlägga hela den styrka, som af strategiska skäl borde där stationeras. Där skulle det alltså icke kunna göras några utvidgningar.

År 1902 finna vi ett annat uttalande, som afgifvits af marinförvaltningen efter sedan man hört varfschefen i Stockholm. I detta förslag uppger marinförvaltningen, att till Stockholms station skulle kunna förläggas icke mindre än 8 pansarfartyg, alltså 3 mera än i det förslag Kungl. Maj:t framlagt för Riksdagen med begäran att Riksdagen skall gå med på detsamma. Då säger marinförvaltningen 1902, att det skulle kosta omkring 11 miljoner att vidtaga sådana åtgärder, att hit skulle kunna förläggas 8 pansarbåtar. Marinförvaltningen till och med öppnar det perspektivet, att man skulle kunna öka antalet af dessa fartyg. Visserligen ansågs det icke vara så god plats vid kajerna, utan man finge därför förlägga en del af fartygen ute på strömmen och i hamnen, men när en sådan auktoritet på området, som jag antar att marinförvaltningen är, gjort ett sådant uttalande, lär man icke utan vidare kunna förringa det. I stället föreslår Kungl. Maj:t Riksdagen att bevilja ett anslag till en ny flottstation, som till en början kommer att gå till omkring 38 miljoner kronor, medan återigen, som sagdt, en annan myndighet påpekat, att vi kunna förlägga ett *större* antal fartyg än i Kungl. Maj:ts proposition nu uppgifves vid den nuvarande stationen för en kostnad af omkring 11 miljoner kronor. Jag tycker, att man icke under sådana förhållanden alltför hastigt bör utdöma den nuvarande stationen. Man har ju en hel del uttalanden, som peka i den riktningen, att den dock kan förbättras, om man har — god vilja. Men det kan ju hända, att det anses nödvändigt, icke så mycket af strategiska skäl som af andra, att ha en stor flottstation för en stor flotta, innan ännu den stora flottan kommit till. Det framhålles nämligen, att en af dockorna, dockan n:o 1, skulle bli så stor, att den kunde mottaga de största fartyg, som kunna antagas komma att navigera Östersjön. Vi ha i sommar att motse ett besök af en engelsk eskader, och i denna lär man ett af nutidens största pansarfartyg komma att befinna sig. Jag erinrar mig icke för ögonblicket tontalet, men jag tror att det utgör något öfver 18,000. Alltså skulle denna station vara af sådan omfattning, att den kunde mottaga ett sådant fartyg.

Hittills har man ansett, att inloppet till Stockholm och till våra sjöfästningar, om möjligt, icke borde vara djupare, än att det lämpade sig för vår flottas största fartyg. Skulle nu denna docka göras så stor, som här ifrågasatts, finge man naturligtvis upprepans farleden vid Oscar-Fredriksborg, för att en sådan koloss på 18 à 20,000 ton skulle kunna gå upp till Stockholm. Och detta skulle vara särskildt med hänsyn till en »allierad». Enligt min uppfattning är det slut med Sveriges själfständighet den dag en »allierad», en stormakt, under en eller annan skyddande förklädning under krig kan komma in hit till Stockholm med sina fartyg — det är slut med Sveriges frihet, om icke på papperet så i realiteten. Icke böra vi bygga vår flottstation med hänsyn till den eventualiteten, att en

Angående
flyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

»allierad» stormakts flotta skall kunna intagas där, utan vi böra väl bygga vår flottstation hufvudsakligen med hänsyn till vår egen flotta.

Men det, som gör att man begär en utredning, är just det, att det ligger så stora planer bakom det förevarande förslaget. I det betänkande, som afgafs i fjol höst af cheferna för flottans stab och generalstaben, framhålles af chefen för flottans stab, att vi äro tvungna att ha en ny fartygstyp, dubbelt så stor som våra nuvarande pansarfartyg. Endast med en eskader af sådan typ skulle vi kunna tänka oss att kunna upprätthålla vår neutralitet — till hvilket ändamål, såsom ju i allmänhet vår uppfattning nu är, vårt försvarsväsen bör inskränka sig. Och ser man saken i detta sammanhang förstår man, att det vore bra, om man redan nu finge på hand en så stor flottstation, ty då kunde man icke längre använda de relativt små pansarbåtar af den förbättrade Svea-certen, som vi nu hafva, utan vi måste naturligtvis hafva fartyg, som lämpade sig — för den nya flottstationen. Ty annars skulle det för besökande utländska sjöofficerare te sig litet futtigt ut, om vi hade en flottstation, användbar för Englands eller någon annan stormakts flotta, men vi själfva icke hade några fartyg, som passade dit.

Beträffande sedan själfva förslaget får jag säga, att det i den mån, jag haft tillfälle att granska det, företer en del besynnerligheter. Utredningarna äro mycket ofullständiga. Det är svårt att i detalj granska dem. Att terrängförhållandena dock äro mycket gynnsammare vid Elfvik än vid Kaknäs, ser man emellertid bland annat däraf, att kostnaderna för terrasseringsarbeten och spåranordningar på varfvets område vid Kaknäs äro uppe vid 6,217,500 kronor, medan de vid Elfvik icke äro mer än 5,755,500 kronor. Och vidare är det ju äfven på andra områden något minskadt. Men när det gäller stationsområdet, så finner man, att man där utan vidare har använt siffror från Kaknäsförslaget för Elfvik och för terrasserings- och vägarbeten således upptagit en post af 1,801,900 kronor. En sådan utredning kan man icke få någon tillit till, då man ser, att vederbörande så summariskt använder en siffra från en plats för en annan plats utan att göra den ringaste förändring, under det att på andra områden, såsom här påvisats, en så stor förändring äger rum. Det kan ju vara felräkning, men det ser litet märkvärdigt ut med den beräknade kostnaden för varfsmuren. I det stora Kaknäsförslaget kostar varfsmuren 244,650 kronor men i det mindre Kaknäsförslaget har man beträffande varfsmuren kommit litet högre upp, nämligen till 247,800 kronor. Man tycker väl, att i det mindre förslaget varfsmuren borde kosta något mindre. Min uppfattning är dock, att då varfsmuren är alldeles densamma i det större och i det mindre Kaknäsförslaget, så borde kostnaderna också vara desamma, då man i öfrigt icke gjort någon förändring beträffande dylika poster.

Vidare finner man, att till ångpannor, murverk, motorer, härdar, verktygsmaskiner, handverktyg, redskap, lyftkranar m. m. i verkstäderna både vid Kaknäs och Elfvik beräknats 1,826,000 kronor,

medan återigen transportmateriel och flyttbara kranar äro beräknade vid Kaknäs till 37,000 kronor och vid Elfvik till 39,500 kronor. Således den där posten på nära 2 miljoner kronor är oförändrad, men den lilla posten på 37,000 kronor är höjd med 2,500 kronor. Det var någon, som sade — jag tror, att det var chefen för ecklesiastikdepartementet —, att man någon gång använder detaljerna mot det hela och tvärtom, men det synes här, som om man ägnat för mycken uppmärksamhet åt de mindre detaljerna och glömt de stora siffrorna, i tro att dessa senare då skulle lättare passera oanmärkta, ty det är vanligen så, att »man silar mygg och sväljer kameler». och detta förslag afviker icke från denna allmänna regel.

Går man sedan till bostäderna, kunde det vara mycket att anmärka med anledning af den princip, som här föreslagits, men det finnes nu ingen anledning att särskildt ingå i granskningen af densamma. Jag ber dock att få påpeka just detta, att staten i ersättning för bostäder tager den minsta procenten af de största löntagarna, så t. ex. skulle en amiral i hyra för bostaden icke betala mer än 1½ procent af byggnadskostnaden, medan man af de lägsta löntagarna, d. v. s. arbetarna och gemenskapen, skulle i ersättning för deras bostäder taga ända upp till 4 procent. Jag tycker, att en sådan uträkning som denna, där ersättningsprocenten är lägst, där lönerna äro störst, och högst, där lönerna äro minst, icke vittnar om det intresse, man påstår sig hysa för att få en god arbetarestam, åtminstone icke när det är fråga om de lägsta graderna, utan möjligen när det är fråga om de högsta. För min del anser jag — och kanske den tanken är allmän i kammaren — att de för det högre befälet afsedda bostäderna äro för dyrbara och mera passa för furstar än för amiraler och kommandörer i svenska flottan, ty vi äro ju ändock en liten fattig nation. Den man, som kanske i viss mån har den största äran af vår flotta, den kung som grundlade Karlskrona, skulle nog icke under några förhållanden ansett lämpligt med sådana fina, dyrbara, luxuösa bostäder åt de högsta graderna. Och för min del tror jag icke, att, om man vill att försvarsväsendet skall vara populärt, man får fortsätta på den vägen, utan en lämplig afvägning äfven här skulle visst icke skada.

Herr sjöministern sade, att frågan om förstärkande af den yttre försvarslinjen icke hade med denna fråga att göra. Det beror på, om man ser saken från den anslagskräfvandes eller anslagsbeviljandes eller i sista hand de betalandes synpunkt. Men då man vet, hvilka ofantligt stora anspråk ställas på hela vårt försvarsväsen, skall jag be att få citera, hvad chefen för flottans stab sade i fjor höst, då han såsom i *hög grad önskvärda* påpekade följande åtgärder:

»Förflyttning eller utvidgning af flottans station i Stockholm; anordnandet af ett örlogsetablissemang i Göteborg och ett å mellersta Norrlands kust;

upptagandet af vissa kanaler för betryggande af flottans rörelsefrihet;

förstärkande af det fasta försvaret åt sjösidan vid Stockholm, Karlskrona och Göteborg;

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

skyddandet genom befästningar åt sjösidan af det föreslagna örlogsetablissemetet å mellersta Norrlands kust samt anordnandet af sjöbefästningar för tryggandet af en replipunkt för flottan vid Ålands haf; och

utveckling af minvapnet», utom det som i första rummet anses nödvändigt, nämligen »utveckling af fartygsmaterielen med stora fartyg.»

Då man läser detta, förstår man ju, att här komma under många år framåt sjöministrarna. de må heta det ena eller det andra, de må vara den ene eller den andre, att bli tvungna till följd af sitt yrke att komma fram med mycket, mycket stora anslagskraf. Kan det då anses olämpligt ur någon synpunkt eller klandervärdt att komma och säga: »vi vilja ha en utredning, vi vilja ha en försvarsplan»? Här har man sagt, att flottstationen kommer att kosta — »200 miljoner», tror jag t. o. m., att jag hörde en talare säga. Hvad skola då icke alla dessa kraf betinga för utgifter? Och chefen för flottans stab säger själf, att de äro i hög grad önskvärda. Det är således icke en sådan där önskan långt bort i fjärran, utan han anser, att dessa åtgärder böra ske snart, inom en öfverskådlig framtid. Och då kan väl Riksdagen hafva rättighet begära att få vänta, tills man, som en ärad talare sade förra riksdagen, »lagt papperen på bordet». Det är, menar jag, här full anledning att begära att få veta, hvad det kommer att kosta i sin helhet och icke blott i en lösryckt del. Det är nu här aldeles som för några år sedan, om jag icke misstager mig. Då genomfördes i Riksdagen den förändringen, att när anslag till ett fartyg skulle beviljas, så fick man på samma gång från departementet en uppgift på hvad detta fartyg skulle medföra för ökade kostnader för besättning och underhåll o. s. v. Det kunde ju kanske förut ansetts olämpligt att komma med en så fullständig utredning. Men vi se, att fortsätter och fortsätter man att bygga en flotta utan tanke på besättningen, så upptäcker man en vacker dag, att vi icke ha tillräckligt med folk, och om man fortsätter att bygga fartyg, större och större, så upptäcker man en dag, att man icke har tillräckligt stor station, och fortsätter man på det sättet, så kan det hända, att vi en dag hafva en mycket stor flotta, men att den icke kan användas, ty den skulle kanske af olika orsaker lämpa sig bäst att ligga för ankar i hamnen eller vid kajen. Ur denna synpunkt måste Riksdagen fordra, att vårt sjöförsvär är fullt användbart och ett sjöförsvär, som ock motsvarar landets betalningsförmåga. Och det är ur denna synpunkt, som en del talare här uppträdt. Och jag tror icke, att försvararne af vapnet skola kunna med fog rikta någon anmärkning häremot. Jag vet — särskildt efter det utmärkta anförande, som herr vice talmannen hade —, att denna kammare kommer att understryka just krafvet på en fullständig utredning. Och jag tror icke heller, att om detta blir Riksdagens beslut, en regering skall kunna komma till Riksdagen utan att hafva tagit beaktande till detta, och jag är därför öfvertygad om att vi till slut en gång här skola få den allmänna försvarsplan, som Andra Kammaren önskar, så att vi icke bygga en fästning i Boden med en armékår och kanske förlägga den andra

armékåren i Stockholm och disponera den tredje på andra fästningar, och sedan hafva vi icke mera.

Vi äro en liten nation på 5 miljoner, men det kan väl hända ibland, att vi kunna hafva några »stormaktsdrömmar under pickelhufva». Men icke är det Riksdagen och Andra Kammaren värdigt och icke heller för landet lämpligt, att vi se försvarsfrågan »under pickelhufva», utan vi böra se på den så nyktert som möjligt. Och det mest nyktra i detta fall är att yrka afslag på första punkten, naturligtvis, men äfven afslå den andra. Ty det är nog så med dessa frågor, att räcker man ett litet finger genom att bevilja dessa hundratusen kronor, blir man af icke endast med sin hand, utan till och med sin själ, och i denna fråga vore det olämpligt, om man redan på förhand bunde sig, så att man sedan vore tvungen att gå med. Försvaret skall icke på något sätt äfventyras eller skadas genom ett dröjsmål, öfvertygad som jag är, att den verksamhetslust, som synes vara att finna i spetsen för våra försvarsdepartement, har så många tillfällen att arbeta till försvarets och landets gagn, utan att nu särskildt sjöministern under kommande år skulle till sin öfriga arbetsbörd få arbetet med en bättre utredning rörande flottans förflyttning till Kaknäs.

Jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden inskränka mig till att yrka bifall — — — Ja, det är ju alltid bra, när en talare slutar. Jag tror dock icke, att jag på något sätt tagit kammarens tålmod alltför länge i anspråk genom mitt anförande.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen af herr P. Pehrson m. fl.

Herr *Eriksson* i Grängesberg instämde häruti.

Herr vice talmannen, som emellertid öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, gaf härefter på begäran ordet till

Herr *Andersson* i Västra Nöbbelöf, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det lär väl icke kunna af någon — åtminstone icke af någon bland dem, som någon gång varit i tillfälle besöka vår flottas nuvarande skeppsvarf — sättas i fråga, att det icke skulle vara nödvändigt att åtgöra någonting för att förbättra och fullt tillgodogöra oss de krafter, som vi äga i fråga om reparationer eller nybyggnader för flottans räkning. Men man kan heller icke underlåta att också tänka något på, i hvilket skick den nu föreliggande kungl. propositionen är framkommen, och då får jag för min del säga, att jag icke anser denna proposition tillfredsställande. Det har sagts, att det är så bekvämt att, om man vill slå ihjäl ett förslag, bara yrka på ny utredning. Ja, detta är sant, det är ett mycket bekvämt sätt. Men jag tror dock, att förhållandena ibland kunna vara sådana, att man är alldeles nödsakad begära ny utredning, för att, såsom man brukar säga, se hela frågan rakt i ansiktet. (Detta har man här icke fått. Man må säga hur mycket som helst, att hvarje fråga skall behandlas för sig; enligt min uppfattning är det dock icke möjligt att behandla denna fråga för sig själf, utan man

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

Angående
örflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

är tvungen att se efter, hvilka *andra* frågor den kan komma att föra med sig i släptåg. Jag får säga, att jag hyser stor aktning för herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, men att jag i alla fall icke tror, att han skall våga sig på att — tvärt emot motsvarande förhållanden i andra länder — lägga en stor flottstation i närheten af Stockholm utan att tillika sörja för att Stockholm blir befästadt från landsidan. Jag undrar, hvilka andra makter skulle vågat göra något liknande. Om vi t. ex. tänka på England med dess stora krigsflotta, som man väl tycker vara i stånd att hålla fienden från kusterna. så hafva vi hört, hurusom man äfven där nödgats från landsidan befästa flottstationerna. och hur skall man då kunna tänka sig, att vi, med vår relativt taget lilla flotta, icke skulle behöfva befästa Stockholm från landsidan? Jag tror således, att vi böra hafva äfven denna fråga i sikte och att vi först få lof att veta, hvad det kan komma att kosta att få Stockholm befäst från landsidan, därest befästningar där anses nödvändiga. Den frågan vilja vi hafva besvarad först.

Men det gäller härvidlag också en hel del andra frågor, såsom huru det ställer sig med skärgårdens behof af befästningar. frågan om anordnande af inlopp till Stockholm och hvilka farleder som komma i fråga att upptagas, med mera. Hvad allt detta kostar, det vilja vi få reda på. Vi hafva visserligen fått flera, ganska stora utredningar; såsom herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet nämnde, föreligga icke mindre än sex olika förslag rörande anordnandet af flottstationen. Vi hafva fått en hel del kostnadsuppgifter, vi hafva t. ex. fått se, hvad det kostar att uppföra den eller den kasernbyggnaden, hvad det och det järnvägsspåret kostar, o. s. v. Det hafva vi fått se, men själfva den stora hufvudfrågan, som vi vilja först och främst se, den få vi icke se. För de 100,000 kronorna skulle vi få veta hvad det kostar att bygga bostäder efter villasystem eller efter kasernsystem. Detta är redan utredt, men den andra, den stora frågan, den är kanske svårare att räkna ut för en icke-fackman, och den vilja vi hafva besked om, innan vi — eller åtminstone jag för min del — kunna vara med om det förslag, som nu föreligger. Jag är, såsom jag nyss nämnde, fullkomligt öfvertygad om att vi böra göra någonting, och det *snart*, om vi eljest skola kunna tillgodogöra oss fördelarna af vår flotta; men vi böra på samma gång hafva en utredning om *huru* vi här skola göra. Det är visserligen ifrågasatt att förlägga halfva flottan till en station vid Stockholm. Men vore det icke kanske bra att litet grand få reda på, huru stor denna flottstation skall blifva i verkligheten? Kan det icke vara lämpligt att få reda på detta, innan vi nu bevilja detta stora anslag? Är det männe meningen, att Karlskrona station skall slopas, och vill man kanske bygga en ny station vid Göteborg? För min del är jag benägen att tro det senare, ty det kan nog hända, att vi måste hafva en replipunkt vid västkusten. Men vi vilja först hafva litet grand reda på allt detta, så att vi kunna något så när beräkna, huru stor den station bör tilltagas, som nu är ifrågasatt att anordnas här vid Stockholm.

Jag kan icke neka till att. då detta nu är en fråga som gäller så många befästningar, jag tycker det vara skäl i alla fall, att landt- och sjöförsvarets målsmän samarbetade litet grand, så att de kunde visa oss, att *där* och *där* behöfs det befästningar, så och så mycket kostar det, så och så stor besättningsstyrka erfordras det å hvarje plats, så och så mycket kan af landtarmén afstås för de ifrågasatta nya befästningarna. med mera sådant. Detta är dock icke gjordt, och så länge så icke har skett anser jag för min del, att det icke går an för Riksdagen att vara med på ett förslag sådant som det här ifrågavarande. Första Kammaren har visserligen nu igen ändrat mening i denna sak: man har där haft många funderingar på, huru förslaget skulle kunna drifvas igenom. Nu hafva de kommit på ett nytt förslag och delat upp frågan i vissa punkter, så att de skola kunna locka in oss på den här frågan. Men jag hoppas, att Andra Kammaren icke låter locka sig in på detta, utan vill, såsom jag framhållit, först se papperen på bordet.

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

Talaren på skaraborgsbänken kunde icke förstå, hvad reservanterna menade med sitt förslag om ny utredning i frågan. Ja, hvad den saken beträffar, så vill ju äfven utskottet hafva en utredning. Både utskottet och reservanterna vilja alltså hafva en utredning, men skillnaden är den, att utskottet begär ett anslag å 100,000 kronor för en utredning rörande själfva platsen vid Kaknäs. Men beträffande denna plats föreligger redan tillräcklig utredning, någon vidare utredning behöfs väl icke, och då äro de 100,000 kronorna utan nytta bortkastade på Kaknäsförslaget. Reservanterna åter vilja hafva en helt annan utredning, en utredning rörande frågans stora strategiska vikt och betydelse, hvad de erforderliga nya befästningarna kosta, i fall sådana äro behöfliga, och hur man ämnar ställa det med vårt sjöförsvär i öfrigt. Det är en sådan utredning som jag anser behöfvas, innan vi få på bordet ett så stort förslag, som detta. För min del tror jag, att denna utredning skall visa, *hvar* flottstationen bör förläggas och att i detta afseende hvarken Kaknäs eller Elfvik är lämpligt. Min tro är, att flottstationen bör förläggas längre ut, men innanför Vaxholms och Oscar-Fredrikborgs befästningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag i såväl punkten a) som punkten b).

Häruti instämde herr *Svensson* i Olseröd.

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet *Dyrssen*:
Herr talman! Endast några ord.

Att den allmänna utredning, hvarom den siste ärade talaren talade, skall hvad på försvarsministrarne ankommer göras så allsidig som möjligt, därför borgar sammansättningen af den kommitté, som nu har dessa frågor om hand.

Kommittén består nämligen af sjöofficerare, kustartilleriofficerare, fortifikationsofficerare och generalstabsofficerare, och man har således vid dess sammansättning tagit hänsyn till alla omständigheter, som

Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)

möjligen kunna inverka på frågan. Och det är, såsom förut nämnts, meningen, att dessa frågor skola undergå den noggranna parlamentariska undersökning, som kräfvades.

Den fråga, som nu är före, är emellertid blott denna detaljfråga, huru vi skola göra med vår flottstation i Stockholm. Här har uttalats åtskilligt klander, och man har sagt, att frågan icke är tillräckligt utredd i hela dess vidd, under det att en vidlyftig utredning förebragts i fråga om åtskilliga detaljer, såsom t. ex. i fråga om bostäderna. Ja, själfva flottstationens beskaffenhet och således bland andra detaljer den nyssnämnda är just den fråga, som skulle utredas.

Vid pröfning af behovet af storartade befästningar vid Stockholm torde man få taga i betraktande den omständigheten, att ju bättre förlägningsplats våra fartyg få och ju starkare och flere våra fartyg äro, desto större garanti hafva vi mot den eventualiteten, att stora landstigningsföretag möjligen skulle verkställas på våra kuster, hvilka företag skulle kunna hota hufvudstaden från landsidan. Det är den synpunkten, som jag anser böra framhållas, att en operationsduglig flotta i Stockholms skärgård är, enligt min uppfattning, af alla medel till hufvudstadens försvar det mest effektiva, då det gäller att hindra sådana landstigningsföretag som krävas, för att en fiende skall kunna närma sig hufvudstaden från landsidan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen af förhandlingarna, yttrade

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet få uttala mitt tack för det anförande, han nu hade, i det han nämligen omnämnde, att en sådan utredning, som jag åsyftade, redan vore satt i gång genom personer, som representerade såväl landt- som kust- och sjöförsvaret. Jag tror, att detta är en fråga af allra största vikt. Men jag tror, att innan den utredningen verkställts, man icke bör bestämma på hvilken plats flottans hufvudstation bör läggas. Jag är lika angelägen som chefen för sjöförsvarsdepartementet att så fort som möjligt få till stånd en flottstation. som bättre än den nuvarande motsvarar sitt ändamål. Men just därför vill jag, att vi skola invänta den utredning som nu pågår, så att vi få se, hur det kommer att ställa sig med de stora dragen af vårt sjöförsvars ordnande, ty då denna utredning är verkställd, kunna vi bättre bedöma hvilken plats är lämpligast till hufvudstation för flottan.

Äfven jag tror, att en stark flotta, förlagd till Stockholms skärgård, är för vårt försvar af den största betydelse, men hvarest i Stockholms skärgård flottstationen bör förläggas, därom kunna vi ju möjligen hysa olika meningar. Jag tror för min del, att hvarken Elfvik eller Kaknäs är den lämpligaste platsen.

Och då nu en sådan undersökning är satt i gång, vet jag icke, hvarför man nu skulle besluta att förlägga flottan till Kaknäs — jag kan verkligen icke fatta detta — utan då äro väl alla skäl för

handen att vänta och se den utredning, som väl snart torde framkomma.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

*Angående
förflyttning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2:o) föredrogs häruppå; och yttrade därvid:

Herr vice talmannen: Herr talman! Under åberopande af hvad jag under debatten redan haft tillfälle att anföra, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Persson i Stallerhult: Ja, herr talman, under åberopande af hvad jag här yttrat för en stund sedan, ber jag att få hemställa om bifall till den nyss upplästa punkten.

Men jag kan icke underlåta att yttra ett par ord angående ett uttalande, som herr Starbäck hade, då han för en stund sedan hade ordet. Han påstod, att utskottets majoritet »finurligt insmugit ett anslag af 100,000 kronor i denna punkt». Det hade jag knappast väntat, att en ledamot af utskottet skulle komma med sådana ord om utskottets majoritet, då han ju vet, huru allvarligt denna fråga inom utskottet blifvit debatterad och undersökt. När nu Första Kammaren redan med mer än 100 röster mot några få godkänt utskottets förslag, är det naturligt, att detta förslag har ett godt underlag, ett godt stöd.

Och när vederbörande föredragande i departementet framlagt detta förslag utan anmärkning, och då äfven generalstabschefen nu yttrat sig till förmån för detta förslag inom Första Kammaren, då tror jag icke, att man kan säga, att utskottets majoritet finurligt insmugit detta 100,000 kronors anslag i denna punkt.

Den siste talaren påstod, att såväl majoriteten inom utskottet som reservanterna vilja ha en utredning af frågan till stånd och att skillnaden dem emellan endast är den, att enligt majoritetens förslag skulle utredningen afse en viss angifven plats, under det att den enligt reservanternas förslag skulle kunna få afse hvilken plats som helst rundt om hela Sveriges gränser. Jag hemställer då till herrarne, hvilken af dessa utredningar som skulle blifva billigast och hvilken som har utsikt att leda till det bästa resultatet.

Jag kan således icke finna, att här någonting framkommit, som gör mig tveksam att fasthålla vid det yrkande, som jag i början af mitt anförande framställde.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag är lika förvånad öfver den beskyllning, som herr Carl Persson riktade mot mig, att jag skulle ha uppträdt på ett inhonett sätt, som han sade sig vara öfver, att jag använde ordet »finurlig».

Förhållandet är nu det, att Första Kammaren till yttermera visso med afseende å föredragningen af den ifrågavarande punkten

*Angående
förflytning af
flottans station
i Stockholm.
(Forts.)*

lär ha vidtagit den ändringen, att hvad som här är sammanfördt under ett enda moment där uppdelats i två moment, i syfte att gemensam votering skall kunna komma till stånd. Det synes mig, som om man snarare skulle kunna ha rättighet att uttala sin förvåning öfver ett dylikt förfaringssätt än att anse, att jag på något sätt gått grannlagenheten för nära och brustit i den skyldighet, som jag kan anses böra ha gentemot mina kamrater inom utskottet.

För så vidt det emellertid kan anses vara olämpligt att begagna ett sådant ord som det, jag använde, skall jag härmed offentligan anhålla om ursäkt därför.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, proposition dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren afslår statsutskottets hemställan i andra punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 116 och den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 178 ja mot 35 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

§ 5.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 113, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående organisation af arméns centrala förvaltningsmyndighet dels ock två i ämnet väckta motioner, blef af kammaren godkänt.

§ 6.

*Om höjning af
justitierådens
aflöning.*

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan uppfördt statsutskottets utlåtande, n:o 114, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 2 af andra hufvudtiteln gjorda framställning om höjning af justitierådens aflöning.

I den till Riksdagen den 14 januari innevarande år aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl.

Maj:t, under återopande af det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden den 12 i samma månad under andra hufvudtiteln föreslagit Riksdagen, att dels höja lönen för en hvar af högsta domstolens ledamöter till 13,000 kronor samt i följd däraf öka anslaget till högsta domstolen, nu 212,700 kronor, med 63,000 kronor till 275,700 kronor; dels för nämnda löns åtnjutande stadga enahanda villkor, som vid fastställande af nu gällande lönestat för högsta domstolen föreskrifvits; dels ock bestämma, att den del af lönen, i förhållande hvartill pensionsavgift och pensionsbelopp för justitieråd borde beräknas, skulle utgöra 8,000 kronor.

Om höjning af
justitierådens
årlöning.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte

a) höja lönen för en hvar af högsta domstolens ledamöter till 13,000 kronor samt i följd däraf öka anslaget till högsta domstolen, nu 212,700 kronor, med 63,000 kronor till 275,700 kronor;

b) för nämnda löns åtnjutande stadga det villkor, att med justitierådsämbete icke finge förenas uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som vore med Kungl. Maj:ts oktroj försedt eller blifvit såsom aktiebolag registrerad, ej heller befattning som tjänsteman i sådant verk eller bolag; samt

c) bestämma, att justitieråden såsom hittills skulle vara berättigade till en pension af 8,000 kronor, att justitieråden skulle vara skyldiga att erlægga en pensionsavgift af 360 kronor årligen, samt att justitieråden i öfrigt skulle vara underkastade bestämmelserna i den af Riksdagen antagna lagen angående civila tjänstnehafvares rätt till pension.

Vid *mom. c)* hade emellertid reservationer afgifvits af:

herrar vice talmannen *Pehrson, Odqvist, Sjö, Persson* i Stallerhult, *Anderson* i Hasselbol, *Johansson* i Aflösa, *Svensson* i Olseröd, *Ödman, Lindgren* i Islingby och *Wallentin*, hvilka ansett, att utskottet bort i denna punkt hemställa, att Riksdagen måtte bestämma, att justitieråden i pensionshänseenden skulle vara underkastade den af Riksdagen antagna lagen angående civila tjänstnehafvares rätt till pension; dock att justitieråd, som innehafvt sådant ämbete före den 1 april 1900, ägde att vid uppnådd pensionsålder erhålla en pension af 8,000 kronor mot skyldighet att erlægga en pensionsavgift af 360 kronor årligen samt att i öfrigt vara underkastad nyssnämnda pensionslags bestämmelser;

herr *Starbäck*, som ansett, att utskottet bort under denna punkt föreslå, att Riksdagen måtte bestämma, att justitieråden såsom hittills skulle vara berättigade till en pension af 8,000 kronor; att justitieråden skulle vara skyldiga att erlægga en pensionsavgift af 480 kronor årligen; samt att justitieråden i öfrigt skulle vara underkastade bestämmelserna i den af Riksdagen antagna lagen angående civila tjänstnehafvares rätt till pension.

Mom. a) och b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Om höjning af
justitierådens
aflöning.
(Forts.)

Efter föredragning härupå af mom. c) lämnades på begäran ordet till

Herr Persson i Stallerhult, som yttrade: Herr talman! Mot statsutskottets hemställan i den nu upplästa punkten ha tio af utskottets ledamöter reserverat sig, och då jag är en af dem, vill jag nu yttra några ord till försvar för reservationen.

Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen är endast den, att reservanternas anse, att pensionsbeloppet för justitieråden bör sättas till 6,000 kronor, medan utskottet däremot velat bibehålla det nuvarande beloppet eller 8,000 kronor. Såsom skäl för sin hemställan ha reservanternas anfört, att i den pensionslag, som under innevarande riksdag blifvit godkänd af Riksdagens båda kamrar, är det högsta pensionsbeloppet satt till 6,000 kronor. Det är med tanke härpå, som reservanternas ansett, att äfven för nu ifrågasvarande tjänstemän pensionsbeloppet borde stanna vid 6,000 kronor. 6,000 kronor skulle således bli den högsta pension, som en stats-tjänare här i vårt land skulle kunna få.

Nu kan man säga, att genom ett bifall till reservationen skulle justitieråden komma att lida minskning i sin pensionsrätt, hvilken invändning är en sanning. Men genom den pensionslag, som i år antagits, har ju Riksdagen redan beslutat en nedsättning i pensionsbeloppen för åtskilliga tjänstemän. Presidenterna, som för närvarande hafva rätt till en pension à 7,600 kronor, hafva genom den i år antagna pensionslagen fått pensionsbeloppet nedsatt till 6,000 kronor, alltså med 1,600 kronor; generalpostdirektören hade förut rätt till en pension à 7,000 kronor, men nu får han endast 6,000 kronor, alltså 1,000 kronor mindre; och likaså hafva de öfriga generaldirektörernas pensionsrätt blifvit minskad genom antagandet af den nya pensionslagen. Då kan man ju fråga sig, huruvida icke samma skäl böra göra sig gällande här i fråga om justitierådens pensionsrätt. Därpå hafva reservanternas obetingadt svarat jakande.

År 1894 afgaf en pensionskommitté ett betänkande och däri föreslog kommittén, som var sammansatt delvis af högt aflönade statstjänare, delvis af privatmän, att den högsta pensionen för någon statstjänare skulle vara 6,000 kronor, och om detta förslag voro alla kommitténs medlemmar eniga. År 1902 afgaf en annan kommitté ett betänkande angående statstjänares rätt till pension, och denna kommitté var likaledes enhällig i sitt beslut om, att 6,000 kronor skulle vara högsta pensionsbeloppet. Det är de af dessa kommittéer framlagda förslagen, som Riksdagen nu i år till stor del godkänt genom antagande af den nya pensionslagen.

Jag ber att få uppläsa en enda passus från 1894 års kommittébetänkande, där pensionsbeloppets fastställande till högst 6,000 kronor motiveras. Sedan kommittén uppräknat alla de tjänstemän, som därigenom skulle komma att lida minskning i sin pensionsrätt och i sammanhang därmed antydt, att landshöfdingarne hafva rätt till endast 6,000 kronors pension, säger kommittén: »då dessa sist-nämnda ämbetsmän», nämligen landshöfdingarne, »hvilkas aflöningar

höra till de högsta, som här i landet förekomma, anses böra åtnöjas med en pension af 6,000 kronor, synes detta belopp vara tillräckligt äfven för de med dem i aflöningsförhållanden ungefärligen likställda.» Således var kommittén enhällig i sitt förslag om, att 6,000 kronor skulle vara det högsta pensionsbeloppet.

Vid denna riksdag föreligger ju en kungl. proposition om reglering af lönerna för telegrafverket och likaledes för järnvägsstaten. Kungl. Maj:t har däri föreslagit en löneförmån för chefen för järnvägsstyrelsen af icke mindre än 30,000 kronor, men det oaktadt stannat vid ett pensionsbelopp på 6,000 kronor. För telegrafverkets chef är föreslagen en lön på 20,000 kronor, men pensionen är satt till 6,000 kronor. Vid fjolårets riksdag reglerades lönerna för diplomatkåren, hvilken väl är den högst aflönade kåren i vårt land, och äfven då bestämdes pensionsbeloppet till 6,000 kronor.

När så förhåller sig, anser jag, att reservanterna haft goda skäl för sitt yrkande. Nu ha de i alla fall icke gått så långt, att de velat sätta som villkor för samtliga justitieråd, hvilka få en löneförhöjning på 3,000 kronor, att de skulle behöfva ingå på denna nedsättning af pensionsbeloppet för att komma i åtnjutande af den högre lönen. Reservanterna ha därför formulerat sitt yrkande så, att de justitieråd, som utnämnts efter den 1 april 1900, hvilka ju ha skyldighet att underkasta sig de förändrade bestämmelser i afseende å rätt till pension, som kunna varda stadgade, endast dessa skulle få åtnöja sig med den mindre pensionen. Dock ha reservanterna velat gå något längre, ty det finnes åtskilliga justitieråd, som innehaft justitieradsämbete före den 1 april 1900 och lämnat sin befattning för att sedan åter inträda i denna. För att nu icke dessa skulle bli träffade af nedsättningen, har formuleringen blifvit sådan den är.

I och med detsamma som man ändrar utskottets kläm i enlighet med reservationen, punkt c), är det nödvändigt att ändra motiveringen. Sådan saknas nämligen i själfva reservationen. Jag ber därför att få läsa upp den motivering, som legat till grund för reservanternas yrkande. Den lyder sålunda: »i fråga om justitierådens pension har utskottet däremot ansett, att den af innevarande års Riksdag antagna lagen angående civila tjänst innehafvares rätt till pension bör lända till efterrättelse jämväl med afseende å justitieråden, och att alltså dessas pension bör utgå med endast 6,000 kronor eller det högsta belopp, som lagen medgifver såsom pensionsunderlag. De justitieråd, hvilka blifvit utnämnda före den 1 april 1900, har utskottet dock funnit böra bibehållas vid deras nuvarande rätt att vid uppnådd pensionsålder erhålla en pension af 8,000 kronor. Och enahanda rätt torde jämväl böra tillkomma dem, hvilka före nämnda dag varit justitieråd, men därefter nämnts till annat ämbete och sedermera efter afgang från sistnämnda ämbete återinträdt i högsta domstolen. I öfrigt har utskottet ansett äfven dessa justitieråd böra vara underkastade nyssnämnda pensionslags bestämmelser, dock att pensionsafgiften bör utgå med allenast 360 kronor om året.»

Med stöd af denna motivering och på grund af hvad jag i öfrigt

Om höjning af
justitierådens
aflöning.
(Forts.)

anfört ber jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herr vice talmannen m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Hammarlund: Herr talman, mina herrar! Afsikten med den kungl. propositionen är att gifva justitieråden en bättre ekonomisk ställning, än de hittills haft. Deras befattningar äro ju synnerligen viktiga, men aflöningen har under en lång följd af år stått vid samma belopp. Tidpunkten synes nu vara inne, att man vidtager en förhöjning häraf. Kungl. Maj:t har föreslagit, att lönen måtte höjas från 10,000 till 13,000 kronor. Detta synes vara väl behöfligt, då det ju visat sig vara ganska svårt att få dessa viktiga platser väl besatta. Skickliga jurister ha af ekonomiska skäl föredragit att taga väl aflönade befattningar i bolags tjänst eller ägna sig åt privat juridisk verksamhet i stället för att mottaga justitierådsämbete.

Utskottet har också varit med om att enhälligt tillstyrka den kungl. propositionen i detta afseende.

I fråga om justitierådens pensionsrätt ha däremot meningarna inom utskottet varit delade. Kungl. Maj:t har icke föreslagit någon ändring i fråga om pensionsbeloppet, utan skulle detta såsom hittills utgå med 8,000 kronor, medan reservanterna velat nedsätta det samma till 6,000 kronor, det vill med andra ord säga, att man skulle ge med ena handen: förbättra justitierådens aflöning, men taga med andra handen: försämra deras pensionsvillkor. Jag tror icke, att det är klokt att förfara på ett dylikt sätt.

Nu säger herr Carl Persson, att han icke ville gå längre i afseende å justitierådens pension än till 6,000 kronor; ty det vore det högsta pensionsbelopp, som förekomme i den nyss af Riksdagen antagna pensionslagen. Häremot vill jag erinra, att statsutskottet och Riksdagen uttryckligen hafva undantagit justitieråden från pensionslagens bestämmelser. § 2 i lagen angående civila tjänstinnhafvares rätt till pension har enligt statsutskottets förslag fått följande lydelse: »Denna lag äger icke tillämpning i fråga om statsråds och justitierådsämbete, civil tjänst med pensionsrätt i arméns eller flottans pensionskassa» o. s. v. Dessa ord och justitierådsämbete hafva just införts på förslag af statsutskottet för att man skulle hafva den möjligheten öppen att kunna bestämma justitierådens pensioner till samma belopp som för närvarande eller 8,000 kronor. Men nu kommer man och åberopar denna lag och säger, att den icke medgifver högre pension än 6,000 kronor; alltså böra vi sätta justitierådens pensioner till 6,000 kronor. Men vi hafva ju undantagit justitieråden förut, när vi beslutade lagen. Det synes mig därför, som om det icke vore någon som helst inkonsekvens däruti, att vi nu beviljade en särskild pension för dem. Jag tror icke, att det vore klokt att göra den nedprutning i fråga om pensionen, som nu är ifrågasatt.

Beträffande pensionsafgiften äro justitieråden, liksom statsråden, för närvarande befriade därifrån, men nu föreslår utskottet ett stadgande, att justitieråden skulle erlägga en årlig pensionsafgift med

360 kronor — det är den högsta pensionsavgift, som utgår i enlighet med pensionslagen — och det kan vara rimligt, att man bestämmer en dylik avgift för justitieråden, ehuru väl jag anser, att justitierådsämbetena, lika väl som statsrådsämbetena, äro sådana undantagsämbeten, för hvilka det egentligen icke borde ifrågakomma någon som helst pensionsavgift. Detta vore det mest riktiga. Men jag kan vara med om statsutskottets förslag i det afseendet, att det skall stadgas en pensionsavgift af 360 kronor. Dock kan jag icke anse det vara lämpligt att, såsom af en utaf reservanterna blifvit ifrågasatt, höja denna avgift så, att den blir högre än enligt pensionslagen utgår för någon ämbetsmannabefattning.

*Om höjning af
justitierådens
aflöning.
(Forts.)*

Under sådana omständigheter kommer jag till det resultat, att jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Häruti instämde herr *von Geijer*.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag känner mig icke fullt öfvertygad därom, att hvad den siste ärade talaren sade är det riktigaste. Om icke något annat skäl föreligger för bifall till reservationen, synes mig åtminstone *det* icke kunna bestridas, att billighet och rättvisa torde tala för, att reservanterna skulle hafva mer rätt i sin uppfattning rörande pension till justitieråden, än hvad utskottet har. Den siste ärade talaren sade visserligen, att, om man nu skulle bestämma justitierådens pension till endast 6,000 kronor, så skulle följden blifva, att hvad man gifver med den ena handen i form utaf högre aflöning, det tager man igen med andra handen medelst minskning i pensionen. Detta är enligt min mening icke fullt riktigt. Den ärade talaren borde på samma gång hafva erinrat därom, att alla de justitieråd, som innehaft sina ämbeten före den 1 april 1900 och således blifvit tillförsäkrade en pension af 8,000 kronor, också få denna pension af 8,000 kronor. Det är endast de, som sedermera tillträdt sina ämbeten, som icke skulle få högre pension än 6,000 kronor.

Nu kan man fråga sig, om icke äfven ett sådant pensionsbelopp, som reservanterna föreslå, må kunna anses vara icke allenast nöjaktigt utan äfven fullt tillfredsställande. Den omständigheten att lönen för justitieråden har höjts från 10,000 till 13,000 kronor torde väl böra vara mycket mera värd, enligt min mening, för dessa höga ämbetsmän, än hvad det kan vara för dem kännbart att erhålla endast den här ifrågasatta lägre pensionen. Ty det är väl ändå under den längsta tiden af deras lefnad, som de få uppbära den höga lönen; och det är blott under en mindre del af deras lefnad, som det är frågan om, att de skulle uppbära endast pension. Det må väl ändå för öfrigt kunna sättas i fråga, om man icke bör och kan vara enig om den saken, att icke gärna *något* pensionsbelopp bör förekomma högre än 6,000 kronor. Jag för min del hyser den bestämda uppfattningen, att detta bör vara maximibeloppet för allt hvad högre pension heter.

Om höjning af
justitierådens
aflöning.
(Forts.)

På grund af dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan i punkten c), och yrkar jag bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservation, som är afgifven af herr Carl Persson och mig m. fl.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson: Herr talman! Till en början ber jag att få uttala min tacksamhet för det beslut, som kammaren nyss fattat, och hvarigenom kammaren satt justitierådens löner till 13,000 kronor i enlighet med hvad Kungl. Maj:t föreslagit. Jag hoppas, att härigenom skall vara beredd en för närvarande tillräcklig och passande aflöning åt dessa tjänstemän, på hvilkas duglighet och arbete staten ställer och med rätta bör ställa stora kraf.

Frågan gäller nu pensionsbeloppen. angående hvilka skiljaktiga meningar inom utskottet och äfven inom kammaren gjort sig gällande. Jag bör därför här yttra några ord för att understödja och motivera Kungl. Maj:ts förslag i den delen. Till en början torde det kunna sägas, att under nuvarande tider, då allting stigit och stiger och lefnadskostnaderna vuxit till en höjd, om hvilken man för några år sedan icke hade en föreställning, synes det mig knappast vara skäligt och billigt att vidtaga nedsättning i en aflöningsförmån, som hittills varit justitieråden anvisad. Denna nedsättning är ju dock så kraftig som 25 procent. Men det är icke blott från den enskilde tjänstinnehafvarens synpunkt, som jag ser saken, då jag hemställer om det högre pensionsbeloppet. Jag tror nämligen, att detta äfven bäst stämmer med statens eget intresse. Hvad som i det hänseendet talar ett synnerligen kraftigt språk är synpunkten utaf högsta domstolens rekrytering med fullgoda och verkligt dugande krafter. Vi äro nog alla ense om, att för högsta domstolen är i den vägen endast det bästa godt nog. Den uppgift, som domstolen har, är så maktpåliggande och vikten af att den fylles väl så stor, att de uppoffringar, som staten gör för att trygga detta, äro väl använda. Om vi jämföra hvad staten i aflöningsförmåner kan bjuda med hvad en man med motsvarande kvalifikationer kan nå i enskild verksamhet eller enskild tjänst. är det alldeles klart, att staten icke på långa håll när kan komma upp till den summan. En utaf högsta domstolens ledamöter — en mycket god kraft — har, såsom herrarne veta, nyss lämnat statstjänsten och hvad honom i aflöning tillförsäkrats i enskild anställning har sprungit upp vida utöfver den lön, som i dag beviljats justitieråden. oafsedt den intäkt som möjligtvis kan stå honom öppen genom verksamhet bredvid hans egentliga. Och jag är öfvertygad om, att icke få af de jurister, som i Stockholm ägna sig åt enskild advokatverksamhet och som sitta inne med något större mått af erfarenhet och duglighet, skulle anse ett justitieråds aflöning vara en skäligen mager ersättning för sitt arbete. Min tro är, att största delen af dessa män hafva betydligt större inkomster.

Hvad som nu, det oaktadt, gör statstjänsten begärlig och att staten kan påräkna att fylla sitt behof med verkligt dugande krafter, *det* är naturligtvis den större säkerheten och det lugn i afseende å

det dagliga brödet, som statstjänsten bjuder. Men härvidlag spelar också pensionen en ganska stor roll. Denna inkomst på ålderdomen och känslan af att äfven då vara oberoende af enskildt förvärf är en ganska väsentlig faktor för dem, som söka sig in i statstjänsten under en tidigare ålder. Ur denna synpunkt sedt är naturligtvis skillnaden i pension mellan 6,000 och 8,000 kronor ganska väsentlig.

*Om höjning af
justitierådens
aflöning.
(Forts.)*

Jag anser mig kunna och böra här öppet uttala, att under nuvarande förhållanden, d. v. s. med de löner, som för närvarande betalas, skulle det möta allvarsamma svårigheter att alltid kunna rekrytera högsta domstolen på det sätt, som ur statens synpunkt vore mest önskvärdt. Jag har under konferenser med yngre jurister — jag talar i pluralis och det med full afsikt — jag har, säger jag, under konferenser med yngre jurister, som en gång borde gå in i högsta domstolen och som tvifvelsutän där skulle vara väl på sin plats, fått det besked, att de under nuvarande förhållanden bestämdt icke vilja mottaga ett ämbete, som ställer så stora fordringar på dem, som nödgär dem till bosättning å en så dyr ort som Stockholm och som aflönas med det belopp, som hittills har varit förhållandet. Hvad dessa begära i ersättning för ett föregående ansträngande och maktpåliggande arbete i statens tjänst, det är, mina herrar, att få domsaga. Det tyckes verkligen vara så nu för tiden, att det för en yngre jurist knappast finnes något annat mål, som han anser värdt att sträfva för, än detta enda: domsaga. Arbetet i hofrätterna, i nedre justitierevisionen och uti lagstiftningen underkasta de sig visserligen, men de betrakta detta endast såsom en väg, på hvilken de en gång nå det efterträdade målet. Detta är naturligtvis mycket beklagligt och känningarna häraf hafva redan kraftigt gjort sig gällande. Det blir därför en omsorg att inom kort vidtaga sådana åtgärder, att dugande, stadigvarande krafter äfven på det området stå att erhålla.

Hvad nu högsta domstolen beträffar, tror jag, att genom den i dag beviljade löneförhöjningen olägenheterna skola i det väsentligaste vara afhjälpta, d. v. s. att man kan påräkna att till justitierådsämbetena verkligen få de personer, som man vill hafva. Men jag fruktar för, att denna verkan i icke ringa mån förringas, ifall pensionsbeloppet sjönke ned till det här af reservanterna föreslagna.

Det är därför, som jag ber att få uttala såsom min öfvertygelse, att det är med en riktig och klok hushållning öfverensstämmande, om Riksdagen i detta hänseende äfven vill bevilja det högre pensionsbeloppet.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag är för min del såväl af de skäl, som utskottet i sin motivering anført, som särskildt utaf de, hvilka från statsrådsbänken nyss framhållits, fullkomligt öfvertygad ej mindre om nödvändigheten, att justitierådens löner höjas, än äfven att deras pensioner icke sänkas under det nuvarande beloppet. Det synes mig, som om de, hvilka hålla på att pensionslagens bestämmelse här skulle genomföras, gjorde sig i någon mån skyldiga till för stor

Om höjning af
justitierådens
åflöning.
(Forts.)

principfasthet. Det är en formell princip, som man vill sätta öfver reella värden.

Det är således klart, att jag för min enskilda del i min reservation har yrkat bifall till en pension af 8,000 kronor. Men jag har ansett, att de, som erhålla en så stor pension, också böra kunna bidra till sin egen pensionering med något högre belopp, än hvad utskottets majoritet föreslagit. Och jag har kommit till siffran 480 kronor om året, d. v. s. 6 procent af pensionsbeloppet.

Jag vill efter detta korta yttrande, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag vid punkten c) med den ändring, att siffran 360 kronor i stället sättes till 480 kronor, hvilket min vid betänkandet fogade reservation innebär.

I detta anförande instämde herrar *Söderbergh* i Karlshamn, *Martin*, *Kjellberg*, *Warburg*, *Rune*, *Nyström*, *Staaff*, *Pettersson* i Södertälje och *Zetterstrand*.

Herr Lindblad: Herr talman! Jag finner det alldeles tillbörligt, att justitieråden erhålla den löneförhöjning, som blifvit i den kungl. propositionen föreslagen. Och liksom herr statsrådet nyss framhöll, så synes det äfven mig väl motiveradt, att, för att erhålla de yppersta juridiska krafter, som stå till buds, en sådan löneförhöjning nu beskäres justitieråden. Men däremot kan jag icke finna herr statsrådets bevisföring öfvertygande, då det gäller pensionsbeloppen. Ty det är väl dock en väsentlig skillnad i detta fall. Under det ett justitieråd utöfvar sitt ämbete och är förbjuden att åtaga sig några enskilda uppdrag och sålunda strängt begränsas till den lön, han åtnjuter såsom justitieråd, finner jag det alldeles riktigt, att lönerna också tillmätas ordentligt. Men så är och blir icke förhållandet, när han kommer att uppbära sin pension. Då torde justitierådet långt ifrån, i flertalet fall åtminstone, vara, hvad man brukar säga, utsliten, utan det torde nog stå honom till buds krafter att åtaga sig enskilda uppdrag af en eller annan art. Ja, det har ju visat sig, att pensionerade justitieråd funnits lämpliga att sättas in t. ex. i riksbankens styrelse såsom ordförande och där åtnjuta lön. Det torde ej heller vara alldeles ovanligt, att ett pensionerad justitieråd på annat sätt uppbär andra afsevärda inkomster.

Vidare vill jag också framhålla, att det väl dock är en väsentlig skillnad att få en hög aflöning under sin mannakrafts dagar, när man har att draga försorg om familj m. m. Men när man kommit på pensionsstat, torde väl familjen i de flesta fall kunna reda sig själf, och således blir det i regel på sin höjd två personer, som skola lefva på pensionsbeloppet. Vidare tror jag det icke heller vara nödvändigt, att justitieråden stanna i Stockholm. Jag känner själf ett justitieråd, som slagit sig ned i landsorten. Men det får naturligtvis pensionsinnehafvaren själf döma, hvar han vill bo. Min öfvertygelse är, att stannar han i Stockholm, står det honom fortfarande till buds sådana möjligheter att öka pensionsbeloppet, så att jag finner det mycket riktigt, att reservanterna här hålla på att få

genomförd den princip, som ligger till grund för pensionslagen, eller att den högsta pension, som staten tillmäter sina tjänst innehafvare, må hädanefter utgå med 6,000 kronor.

*Om höjning af
justitierådens
aflöning*
(Forts.)

Jag yrkar bifall till reservanternas hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. Därunder hade yrkats 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, 2:o) bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits af herr Starbäck, och 3:o) bifall till det af herr Persson i Stallerhult under öfverläggningen framställda yrkandet. Herr talmannen, som nu gaf proposition å dessa yrkanden, förklarade sig anse det under 2:o) upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja godkänt; men som votering begärdes, blef nu, sedan till kontraposition antagits det under 3:o) omförmälta yrkandet, uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. c) af utskottets förevarande utlåtande n:o 114 med den ändring däri, som föreslagits af herr Starbäck, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit det af herr Persson i Stallerhult under öfverläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 90 ja, men 122 nej, hvadan kammaren bifallit det af herr Persson i Stallerhult under öfverläggningen framställda yrkandet.

§ 7.

Härefter förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 12, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1907 å en del tjänstemän och betjante m. m.

*Om dyrtids-
tillägg å en
del tjänste-
män och
betjante.*

I den af Kungl. Maj:t den 12 januari 1907 till Riksdagen aflättna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t föreslagit, att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag angifna grunder, af dyrtidstillägg för innevarande år å en del tjänstemän och betjante, å extra stat för år 1908 måtte anvisas såsom förslagsanslag under andra till och med nionde hufvudtitlarna vissa angifna belopp.

Om dyrtids-
tillägg åt en
del tjänste-
män och
betjänte.
(Forts.)

Tillika hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under femte hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att medgifva, att dyrtidstillägg, i enlighet med nyssberörda grunder, finge för år 1907 utgå till tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ofvanomförmälda, i statsverkspropositionen gjorda förslag hade utskottet förehaft till behandling dels en af justitieombudsmannen i dennes vid denna riksdag afgifna ämbetsberättelse gjord framställning, att Riksdagen, under förutsättning att dyrtidstillägg innevarande år beviljades statens ämbets- och tjänstemän, måtte tillerkänna enahanda förmån jämväl åt tjänstemännen i justitieombudsmansexpeditionen, dels ock en af herr N. E. Lindberg uti Andra Kammaren väckt motion, n:o 71, däruti hemstälts, att Riksdagen ville besluta, att dyrtidstillägget för år 1907 måtte utgå till tjänstemän och betjänte vid postverket i enlighet med af Riksdagen förut fastställda grunder för öfriga statstjänare; dock att i intet fall dyrtidstillägg finge utgå med högre belopp än 300 kronor.

Utskottet hemställde:

I) att Riksdagen med bifall till hvad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om beviljande af anslag till dyrtidstillägg och med afslag af herr Lindbergs motion måtte, för beredande af dyrtidstillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte inom de olika departementen jämte därtill hörande ämbetsverk, kårer och stater, under ofvannämnda hufvudtitlar på extra stat för år 1908 anvisa särskilda förslagsanslag till de af Kungl. Maj:t angifna beloppen, att utbetalas med iakttagande, att för beräknande af dyrtidstillägg skulle gälla vissa af utskottet uppgifna grunder:

II) att dyrtidstillägg i enlighet med de af utskottet föreslagna grunder jämväl finge för innevarande år utgå till tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa; samt

III) att, i anledning af hvad justitieombudsmannen föreslagit, Riksdagen måtte, för beredande af dyrtidstillägg enligt ofvanstående grunder åt tjänstemännen vid justitieombudsmansexpeditionen, för år 1907 anvisa ett belopp af 600 kronor. att utbetalas af riksgäldskontoret.

Sedan till en början *afd. I*) föredragits, begärdes ordet af:

Herr Lindberg, som yttrade: Herr talman! När man granskar postpersonalens aflöningshistorik, kommer man till det ganska be-
dröfliga resultat, att postverkets personal blifvit ganska styfmoderligt behandlad vid den 1902 företagna löneregleringen, och man nödgas till fullo instämma i det yttrande, som en ärad ledamot af denna kammare en gång har fällt, att en lönereglering ej är detsamma som en löneförhöjning. Postverkets personal har fått erfara, att den i många fall är liktydig med en löneförminskning. Jag har vid innevarande års riksdag tagit mig friheten att i en motion föreslå, att postverkets personal måtte tillerkännas dyrtidstillägg för inne-

varande år i likhet med hvad som utgår till en del i andra statens verk sysselsatta personer. Det kan ju synas ganska förmätet att komma med en sådan motion, då Riksdagen helt nyligen har afslagit en liknande framställning, och jag förmodar, att utskottet haft denna tanke, då utskottet enhälligt och i ett par korta satser afstyrkt min föreliggande motion. Då jag emellertid ej kan godkänna de grunder, på hvilka utskottet har byggt sitt utslag, så har jag velat med ett par ord motivera denna min ståndpunkt.

Utskottet säger nämligen, att föregående Riksdag har afslagit en liknande motion och då på de grunder, att den 1902 företagna löneregleringen åt nämnda personer gifvit väsentliga fördelar. Ja, de fördelar, som 1902 års lönereglering har gifvit åt postverkets personal, de äro enligt min åsikt ej sådana, att de kunna betraktas som tillfredsställande. Det sades alldeles nyligen från statsrådsbänken, att allting stiger och stiger, och detta är sannerligen icke förhållandet endast då det gäller högre aflönade statstjänstemännen, utan det gäller kanske i ännu högre grad de lägre aflönade.

Vidare framhåller utskottet, att det snart stundar en omreglering af postbetjäntes löneförhållanden, och utskottet förmenar därför, att det ej skulle behövas något slags ökning i form af dyrtidstillägg för innevarande år. Men detta skäl gäller ju icke, hvad tjänstemannaklassen angår. Beträffande tjänstemannaklassen har, såvidt jag vet, icke framkommit något som helst förslag om en löneförändring till nästa år. Med afseende å betjäntepersonalen skulle jag vilja erinra kammaren om några af de ord, som utskottet själf yttrar i sitt betänkande. Utskottet säger nämligen där: — — — »då de af Kungl. Maj:t för innevarande års Riksdag framlagda förslag till löneregleringar för vissa ämbetsverk och kårer icke äro afsedda att tillämpas förrän år 1908 samt de förberedande arbetena för åstadkommande af en allmän tjänste- och lönereglering alljämt pågå, har utskottet ansett sig böra tillstyrka Riksdagen att, i enlighet med hvad Kungl. Maj:t föreslagit, äfven för innevarande år bevilja erforderliga anslag till dyrtidstillägg åt vissa statens ämbets- och tjänstemän.» Detta gäller ju, som hvar och en ser, ej den personal, som jag genom min motion afser att något litet hjälpa, men jag undrar, om ej utskottets ord i själfva verket kunna tillämpas äfven på denna personal. Det vore ju i detta sammanhang ganska frestande att göra jämförelser mellan de olika löneförhållanden, som äro rådande beträffande en hel del af dem, som stå i statens tjänst, äro i dess arbete. Jag skall emellertid ej göra mig skyldig till en sådan jämförelse, då den så lätt kan misstolkas af de lönegrupper, som jag härvidlag skulle använda som jämförelsematerial.

Det finnes naturligtvis, herr talman, ej någon möjlighet för mig som enskild motionär att gentemot ett enhälligt statsutskott vinna någonting, men jag anser, att Riksdagen nu står i begrepp att begå en orättvisa emot denna lägst aflönade personal vid postverket, och jag kan därför ej underlåta att yrka bifall till min motion.

Herr *Thylander* instämde häruti.

*Om dyrtids-
tillägg åt en
del tjänste-
män och
betjänte.
(Forts.)*

Om dyrtids-
tillägg åt en
del tjänste-
män och
betjänte.
(Forts.)

Herr vice talmannen: Jag skall be att få yrka bifall till statsutskottets förslag och endast motivera det med de korta orden: Så sent som vid 1906 års riksdag afslog man, i enlighet med dåvarande statsutskottets hemställan, liknande framställningar från både Kungl. Maj:t och enskild motionär, och jag vet ej, att några nya synpunkter eller skäl blifvit anförda, som kunna tyda på, att Riksdagen sedan i föl ändrat mening.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet blef utskottets hemställan af kamraren bifallen.

Afd. II) och III).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Om ny af-
löningsstat för
riksbanken.

Å föredragningslistan fanns härupå upptaget bankoutskottets memorial n:o 10, med förslag till ny aflöningsstat för riksbanken och Tumba bruk.

I anledning af en utaf fullmäktige i riksbanken gjord framställning hemställde utskottet, att Riksdagen måtte

- a) besluta, att §§ 52, 59, 60, 61 och 81 i bankoreglementet skulle erhålla viss angifven ändrad lydelse;
- b) godkänna en vid memorialet fogad aflöningsstat för riksbanken;
- c) besluta, att för aflöningsstaten skulle antagas vissa angifna tillämpningsstadgar;
- d) godkänna en vid memorialet fogad stat för Tumba bruks tjänstemän; och
- e) besluta, att ifrågavarande lönestater skulle tillämpas från början af år 1908.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Henricson* och *Lindblad*, hvilka ansett, att tjänstgöringspenningarna till tjänstemän i andra lönegraden vid riksbankens hufvudkontor samt afdelningskontoren i Göteborg och Malmö borde bestämmas till 1,500 kronor i stället för det af utskottet föreslagna beloppet 1,700 kronor, samt att tjänstgöringspenningarna till vaktbetjante vid samtliga afdelningskontoren utom i Göteborg och Malmö, för hvilka vaktbetjante utskottet föreslagit 300 kronor i tjänstgöringspenningar, i stället borde bestämmas till 200 kronor.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet af

*Om ny af-
löningsstat för
riksbanken.
(Forts.)*

Herr Henricson, som yttrade: I afseende på föredragnings sättet tillåter jag mig hemställa, att memorialet föredrages punktvis och att vid punkt b) först föredrages aflöningsstaten för personalen vid hufvudkontoret samt afdelningskontoren i Göteborg och Malmö samt därefter aflöningsstaten för personalen vid de öfriga afdelningskontoren.

Denna hemställan bifölls af kammaren.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning häruppå af den i *mom. b)* innefattade aflöningsstaten, i hvad densamma afsåg personalen vid *riksbankens hufvudkontor och afdelningskontoren i Göteborg och Malmö*, lämnades på begäran ordet till:

Herr Henricson, som anförde: Vid denna del af aflöningsstaten hafva jag och herr Lindblad afgifvit följande reservation:

»Då Riksdagen nu fastställt en aflöning åt revisorer och bokhållare inom *statskontoret* från 4,000 upp till 5,500 kronor — efter 15 års tjänstgöring — kunna vi ej biträda beslutet att åt motsvarande tjänstemän inom riksbankens hufvudkontor och afdelningskontoren i Göteborg och Malmö tillmäta aflöningen i andra tjänstegraden från 4,700 kronor upp till 5,700 kronor, utan hafva yrkat, att aflöningen här sättes till respektive 4,500, 5,000, 5,500 kronor, hvarvid 1,500 kronor beräknas som tjänstgöringspenningar. För kassörerna tillkommer dessutom 1,000 kronor i misräkningspenningar.

Kompetensfordringarne äro i statskontoret juridisk examen, men i riksbanken studentexamen eller realskoleexamen jämte examen i handelsskola.»

Inom riksbanken finnes det fyra tjänstegrader, men i den första och andra är tjänstgöringen af nästan enahanda art, och befördras sker där efter tjänsteåldern. Vid sådant förhållande synes mig, att man borde tillse, att skillnaden mellan högsta aflöningen i första graden och lägsta aflöningen i andra graden ej är alltför stor. Enligt förslaget upptages högsta aflöningen i första graden till 3,800 kronor och lägsta aflöningen i andra graden till 4,700 kronor, med tjänstgöringspenningar beräknade i första graden till 1,000 och i den andra till 1,700 kronor. För att i någon mån utjämna denna skillnad hafva vi yrkat, att tjänstgöringspenningarne i andra lönegraden måtte sättas till 1,500 kronor. — Detta har jag anført i öfverensstämmelse med reservationen. till hvilken jag härmed tager mig friheten att yrka bifall.

Om ny af-
löningsstat för
riksbanken.
(Forts.)

Herr Palme: Herr talman! Jag tror icke, att man fullt kan likställa dessa platser inom riksbanken med tjänsterna i statskontoret. Jag vill i sådant afseende erinra därom, att riksbanken har fyra lönegrader, men att statskontoret har allenast tre. Nu vill man jämföra dessa båda verk. Och då förhåller det sig så, att första lönegraden i riksbanken står något lägre än den lägsta lönegraden i statskontoret — detta särskildt på grund af olikheten i kompetensfordringar — medan däremot andra lönegraden i riksbanken står något öfver den första i statskontoret och sålunda bör aflönas något högre än denna.

Jag hämtar ett ytterligare skäl för denna min åsikt däruti, att flertalet af andra gradens tjänstemän i riksbanken få stanna i denna grad, och att endast ett litet fåtal af dem vinner befordran till högre grad. Dessutom får man taga i betraktande, att dessa andra gradens tjänstemän i riksbanken äro ganska eftersökta från de enskilda bankernas sida, hvilka gärna vilja tillgodogöra sig den stora bankrutin och erfarenhet, som dessa tjänstemän under sin tjänstgöring i riksbanken förvärfvat sig. Jag föreställer mig alltså, att det finnes fullt fog för att gifva andra gradens tjänstemän i riksbanken den af bankoutskottets majoritet föreslagna högre aflöningen.

Jag vill också påpeka en annan sak, som talat härför, nämligen dessa tjänstemäns högre ålder. Medelåldern för tjänstemännen i riksbanken vid inträdet i andra lönegraden är vid hufvudkontoret 39 å 40 år. Beträffande statskontoret har lämnats mig en uppgift, enligt hvilken medelåldern vid inträdet i första graden därstädes skall vara endast 37,4 år. Äfven den omständigheten synes tala för ett bifall till den af bankoutskottet föreslagna löneskalan, till hvilken jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Mallmin, Wahlquist, Andersson* i Bråborg, *Kronlund* och *Hansson*.

Herr Lindblad: Herr talman! Jag är ense med den siste talaren däri, att dessa båda tjänstemannagrupper icke borde likställas: men i så fall är det snarare riksbankstjänstemännen, som böra ställas *lägre*. Ty vi skola väl i alla fall taga med i betraktande, att kompetensfordringarna för inträde i statskontoret äro juridisk examen, under det att i riksbanken hittills icke fordrats mera än studentexamen och att numera i bankoreglementet har införts bestämmelse därom att realskoleexamen jämte examen vid handelsskola skola vara kompetensvillkor. Under sådana förhållanden skulle väl rätteligen den senare tjänstemannagruppen aflönas *lägre*.

Reservanterna ha emellertid varit så beskedliga i sitt yrkande, att de till och med låtit tjänstemannagrupperna i riksbanken stanna vid högre slutlön än hvad förhållandet är i statskontoret. Som vi veta, medför detta äfvenlodes högre pension — det är nämligen 300 kronors skillnad —, men då tycker jag, att det är i sin ordning, att, då Riksdagen alldeles nyss fastställt stat för statskontoret,

Riksdagen nu åtminstone icke går utöfver denna stat i fråga om motsvarande tjänstemannagrupper inom riksbanken.

*Om ny
aföningsstat
för riksbanken.
(Forts.)*

Till belysning af hvad den siste ärade talaren anförde om befordringen inom dessa tjänstegrader i riksbanken vill jag påpeka, att, då inom bankofullmäktige det förslag till aföningar, som nu föreligger, afgafs, en reservant ville genomföra en fullkomligt automatiskt verkande bestämmelse, så att tjänstemännen i de två första graderna skulle, därest de skött sig ordentligt, befordras efter ålder i ren lönetur och således efter 18 års tjänstgöring vara uppe i högsta lönegraden. Detta kunde nu icke bankoutskottet godkänna; men det skäl, som af reservanten anfördes, var det, att det visat sig, att i regel sådant förhållande äger rum, och att redan nu blott undantagsvis tjänstemännen icke befordrades efter ren lönetur.

Då man alltså, med den kompetens som förut nämnts, inom riksbanken har utsikter till att efter en tjänstetid af 18 à 20 år, eller måhända hittills något år däröfver, komma upp i en afönning af 5,500 kronor, så tror jag verkligen, att detta icke kan anses annat än tillfredsställande. Af denna anledning ber jag att fort-
arande få yrka bifall till reservationen.

Herr *Andersson* i Baggböle instämde häruti.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Jämlikt de yrkan-
den, som därunder framstälts, gaf herr talmannen proposition först på bifall till utskottets hemställan i förevarande delar af mom. b) och vidare på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits af herr *Henricson*; och fann herr talmannen den förra propositionen hafva flertalets mening för sig. Herr *Lindblad* begärde emellertid votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hem-
ställan i förevarande delar af mom. b) i utskottets memorial n:o 10,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits af herr *Henricson*.

Voteringen utföll med 90 ja, men 106 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med den af herr *Henricson* däri föreslagna ändringen.

Om ny
aflöningsstat
för riksbanken.
(Forts.)

Härefter föredrogs den i mom. b) innefattade aflöningsstaten i de delar, som rörde personalen vid *öfriga afdelningskontor*; och yttrade därvid:

Herr Henricson: Äfven vid denna del af punkt b) ha herr Lindblad och jag afgifvit en reservation så lydande: »För vaktbetjante vid afdelningskontoren — utom Göteborg och Malmö — hafva vi biträdt *fullmäktiges förslag*, som upptager en aflöning af 700 kr. i lön och 200 kr. i tjänstgöringspenningar jämte 2 ålderstillägg efter 5 och 10 år å 100 kr. hvardera. Slutlön blifver således 900 kr. jämte 200 kr. i tjänstgöringspenningar, sammanlagdt 1,100 kronor. Härutöfver lämnas fri bostad och bränsle, som ej förekommer vid hufvudkontoret.

För vaktmästare vid *statskontoret*, hvilken därjämte åtnjuter bostad och bränsle, är högsta lönen nu bestämd till 1,050 kr., däraf 250 äro tjänstgöringspenningar. För vaktmästare därstädes, som ej har bostad och bränsle, är högsta lönen 800 kronor, tjänstgöringspenningar 350 och ortstillägg 150 kr.» Vårt yrkande är således i öfverensstämmelse med fullmäktiges förslag, att tjänstgöringspenningarna vid afdelningskontoren skulle nedsättas till 200 kronor. Jag skall icke tillåta mig något vidare yttrande, utan ber endast att få yrka bifall till reservationen.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt. Utskottet har, såsom herrarne finna, på sid. 74 angifvit de skäl, på hvilka utskottet grundat sitt beslut att öka tjänstgöringspenningarna till 300 kronor för vaktmästarne vid afdelningskontoren, och skälen ha varit dels att dessa vaktmästares löneförhållanden skulle komma i i närmare öfverensstämmelse med vaktmästarnes vid kontoren i Göteborg och Malmö och dels att man ansett, att i de mindre städer, där afdelningskontor finnas, tillfällena till extra förtjänst icke äro så stora som på de större platserna. Jag vill också tillägga, att, efter hvad jag inhämtat genom järnvägslönerregleringskommitténs betänkande om dyrortsförhållanden, lefnadsomkostnaderna — jag bortser nu från hyran, ty de bo alla hyresfritt — såväl i Luleå som i Halmstad och Sundsvall äro högre än i Stockholm och i dessa tre städer jämte Karlstad äro högre än i Göteborg samt i de tre nämnda städerna jämte Karlstad Jönköping och Uppsala äro högre än i Malmö samt att i Örebro de ställa sig lika dyra som i Malmö. Som häraf framgår, äro lefnadsomkostnaderna i de städer i landsorten, där riksbanken har afdelningskontor, i många väl så höga som i Stockholm och i de flesta nästan högre än i såväl Göteborg som Malmö. Det är därför jag i likhet med utskottet anser, att det finnes fullt fog att höja tjänstgöringspenningarna med 100 kronor, d. v. s. till 300 kronor. Jag vill dessutom erinra kamraren om att denna höjning icke inverkar på pensionsfrågan, ty pensionen ökas icke härigenom.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Västerås, *Persson* i Killebäckstorp, *Hansson*, *Kronlund*, *Fornander*, *Andersson* i Bråborg och *Mallmin*.

Om ny
aflöningsstat
för riksbanken.
(Forts.):

Herr Lindblad: Herr talman! Jag vill upplysa, att reservanterna tillstyrka att i det här fallet följa *fullmäktiges förslag*, som innebär en förhöjning till dessa vaktmästare med 200 kronor i alla graderna. Sålunda kommer äfven pensionen att höjas med 200 kronor. Nu anförde den siste ärade talaren, att det torde finnas någon ort, som kan sägas ha dyrare lefnadskostnader än andra orter, men reservanterna ha för sin del icke kunnat tillstyrka, att vaktmästaregraden i någon af landsortsstäderna skulle aflönas med högre belopp än vaktmästare i statskontoret här i Stockholm. Ty man får dock erkänna, att dessa vaktmästare i Stockholm, som icke ha naturaförmånen af husrum och bränsle, få betala mycket högre pris därför än hvad som förekommer i någon landsortsstad. Men därjämte är att märka, att utom lönen dessa vaktmästare i landsortsstäderna äfven hafva bostad och vedbrand. Vidare må man betänka, att Riksdagen alldeles nyss fastställt en tjänstgöringstid af sex timmar för tjänstemännen i statskontoret, och sålunda bli naturligtvis vaktmästare sysselsatta minst lika lång tid. Däremot äger icke det förhållandet rum vid riksbankens afdelningskontor i landsorten, ty vi torde litet hvar begripa, att det finnes många kontor, som icke kunna ha användning för så lång tjänstgöringstid. Då är det väl orimligt att för en kortare tjänstgöringstid lämna aflöning i form af husrum och vedbrand samt kontant lön sammanlagdt högre än för vaktmästare i statskontoret här i Stockholm.

Af denna anledning be reservanterna att få yrka bifall till fullmäktiges förslag.

Herr Kronlund: Ja, herr talman, utskottet har med denna lilla löneförhöjning endast velat bringa lönerna för vaktmästare vid afdelningskontoren i landsorten i någon öfverensstämmelse med löneförhållandena i Göteborg och Malmö. Det är, som herr Vahlquist sade, faktiskt, att en hel del landsortsstäder, där afdelningskontor finnas, äro fullt så dyra, om icke dyrare, än Göteborg och Malmö. Det synes mig vara en alldeles skef jämförelse att jämföra afdelningskontorens vaktmästares löneförhållanden med löneförhållandena för vaktmästare i statskontoret i Stockholm. Man skall tänka, att dessa senare vaktmästare dock ha en hel del biinkomster, som aldrig en vaktmästare i en landsortsstad kan ha.

På grund däraf och då jag tycker, att det icke är mer än billigt och rätt att vi söka stödja dessa små, skall äfven jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindblad: Gentemot den jämförelsen vill jag påpeka, att just vid afdelningskontoren i Göteborg och Malmö har man naturligtvis full tjänstgöringstid, och man kan icke påvisa, att vid dessa kontor vaktmästarne hafva mindre arbete, än de ha vid hufvudkon-

Om ny af-
lönningsstat för
riksbanken.
(Forts.)

toret. Men om vi tänka på sådana platser som Växjö, Mariestad, Nyköping och flera sådana städer, så kan naturligtvis icke riksbanken där hållas öppen så lång tid som hufvudkontoret eller kontoren i Göteborg eller Malmö. Vi kunna helt visst lita på, att fullmäktige velat tillmäta aflöningen så rättvist som möjligt mellan de olika vaktmästareplatserna, och därför tror jag, att kammaren befinner sig på mera principriktig grund, om den följer fullmäktiges förslag.

Herr Vahlquist: Ja, herr talman, jag kan icke riktigt gilla den princip, som herr Lindblad uttalat, ty enligt denna skulle man i många fall få gradera lönerna för statens egna tjänstemän. Man skulle då få anse, att t. ex. en läroverkslärare, som bor å en billigare plats än Stockholm, skulle ha mindre lön än lärare å sistnämnda plats. Detta är en princip, som jag naturligtvis icke kan vara med om. Man måste se till, att öfverensstämmelse kommer att råda mellan löneförmånerna för riksbankens egna vaktmästare. Efter intjänande af det sista ålderstillägget uppgå nu lönerna för vaktmästarne vid riksbankens hufvudkontor till 1,800 kronor och pensionen till 1,200 kronor. De hafva dessa 1,800 kronor, men åtnjuta, såsom herr Lindblad påpekat, icke förmånen af fri bostad. Gå vi sedan till Göteborg och Malmö, finna vi, att lönerna i dessa städer uppgå till, förutom bostad och vedbrand, 1,300 kronor, och skillnaden mellan dessa kontor och hufvudkontoret utgör sålunda 500 kronor. Beträffande öfriga kontor i landsorten kommer enligt utskottets förslag vaktmästarnes slutlön att utgöra 1,200 kronor, hvilket sålunda skulle bli 100 kronor mindre än i Göteborg och Malmö. Jag har förut visat, att lefnadsomkostnaderna på många platser, där afdelningskontor finnas, äro högre än å de platser, där vaktmästarne äro bättre aflönade, det vill säga Stockholm, Göteborg och Malmö. Vidare vill jag erinra om, att om vi göra en jämförelse med afseende å det arbete herr Lindblad talade om, befinnes det, att vid hvardera af kontoren i Göteborg och Malmö 2 vaktmästare äro anställda. Tänker jag mig sedan, att riksbankens verksamhet delas på dessa två, finner jag, att omsättningen i t. ex. Sundsvall, Gefle och snart nog Linköping, likaså i Karlstad och Örebro uppgår till ungefär lika mycket för vaktmästare som i Göteborg och Malmö. Jag anser därför, att kammaren gör rätt uti att bifalla utskottets i denna punkt gjorda hemställan, och tror, att man bör se till, att inom samma verk öfverensstämmelse råder mellan löntagare, äfven då det gäller betjänte. Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt proposition å de därunder gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Mom. c) — e).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Härefter föredrogs och godkändes statsutskottets utlåtande n:o 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till förvärfvande af vissa områden i Göteborgs skärgård och invid Göteborgs stad för befästningsändamål.

§ 10.

Efter föredragning häruppå af statsutskottets utlåtande n:o 117, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande af kostnader för en tullbehandlings- och upplysningsbyrå inom generaltullstyrelsen, begärdes ordet af

Herr Röing, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Innan kammaren går att fatta sitt beslut i den föreliggande frågan, må det tillåtas mig att framställa ett par önskemål, utan hvilkas genomförande denna byrå, enligt mitt förmenande, aldrig kan blifva till den stora nytta och gagn, som vi alla så lifligt önska. Statsutskottet har helt naturligt icke yttrat sig om, huru kvalificerade de tjänstemän böra vara, som komma att utnämnas inom denna byrå. Men jag ber, herr talman, få uttala den förhoppning, att alla de fem tjänstebefattningar, som föreslagits, måtte komma att innehafvas af personer, som äro synnerligt skickliga i tulltekniskt hänseende och som hafva en synnerligen stor varukännedom. Enligt mitt förmenande är det icke, såsom af herr statsrådet och chefen för finansdepartementet blifvit framhållet, nog med, att de tvenne byråassistenterna hafva denna kännedom. Afsikten med denna byrå är, såsom herrarna veta, icke allenast den att gagna näringslifvet på det sätt, att en köpman kan på förhand erhålla upplysning om, huru en vara vid eventuell import kommer att tullbehandlas, utan äfven bland annat att genom denna byrå en mera likformig förtullning skall åstadkommas, än nu tills dato varit fallet. Som bekant, är denna likformiga förtullning under nuvarande förhållanden af helt naturliga skäl icke sådan, som man skulle önska, bland annat därför att vi icke hafva en så väl utbildad tulltjänstemannakår som i större främmande länder. För inträde i tullverket erfordras här endast att hafva aflagt studentexamen, och den unge tulltjänstemannen får oftast redan de första månaderna å egen hand utföra rätt ansvarsfulla uppdrag. Af notiser i tidningarna i dessa dagar har framgått, att tyska staten inbjudit svenska tulltjänstemän till genomgående af en 6 månaders kurs, och jag hoppas, att medel måtte kunna beviljas, så att tulltjänstemän må kunna antaga denna inbjudning. Ett annat kraf har varit, att reseinspektörer skulle tillsättas, som resa omkring, kontrollera och undervisa tulltjänstemännen, och blir detta önskemål löst därigenom, att de tvenne byråassistenterna skola fullgöra detta uppdrag. Jag anser därför af flera skäl det vara af synnerlig vikt, att alla dessa fem tjänstemän hafva tullteknisk utbildning och stor

varukännedom, och att i denna byrå icke inplockas vare sig jurister, kemister eller, hvilket jag icke kan tänka mig, ingenjörer, officerare och dylikt.

Ett annat önskemål, som jag hyser, är, att denna tulltekniska byrå må komma att stå i helt annat förhållande till näringsidkarne, än generaltullstyrelsen nu gör, och jag ber att till fullo få instämna i den passus i tulltaxekommitténs utlåtande till regeringen, däri det framhålles, att det är alldeles nödvändigt, att den tulltekniska byrån står i erforderlig beröring med landets näringslif. Såsom herrarna veta, föreslogs i en motion vid fjolårets riksdag, att en fullständig utredning skulle verkställas angående inrättande af en tullteknisk byrå, och att det äfven borde tagas under ompröfning, huruvida det icke vore lämpligt, att näringslivets män direkt erhöle säte och stämma i denna byrå. Genom Första Kammarens beslut kringskars motionens räckvidd, och beslutet blef, att byrån skulle inrättas inom generaltullstyrelsen.

Under uttalande af den förhoppningen, att de synpunkter, jag här tagit mig friheten framhålla, må vinna beaktande, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr *Ness* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

*Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.*

Till afgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande n:o 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk att försälja tomter från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter vid Trollhättan m. m.

Med tillstyrkande af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hemställde utskottet, att Riksdagen måtte medgifva:

att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk finge enligt de föreskrifter, som af Kungl. Maj:t utfärdades, ej mindre intill utgången af år 1909 försälja tomter från samtliga under styrelsens förvaltning ställda fastigheter vid Trollhättan än äfven genom upplåtelse af tomträtt eller genom utarrendering eller på annat sätt, som funnes lämpligt, bereda afkastning af den del af de under styrelsens förvaltning ställda egendomarna vid Trollhättan, som icke försålles och som ej vore för kanal- och vattenverket omedelbart erforderlig;

att tillsammans med den fond, som enligt kungl. brevet den 16 juni 1905 skulle bildas af köpeskillingarna för försälda tomter med inflytande räntor, finge bokföras alla de öfriga inkomster, som inflöte från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan jämte öfriga delar af de från Nya Trollhätte kanalbolag inköpta hemmanen Stora och Lilla Hojum, Stafvered och Hjulksvarn;

Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.
(Forts.)

att af nämnda fond finge dels utgå, förutom ersättningar för byggnader, då sådana skulle af staten från tomtinnehafvare lösas, de utgifter, som erfordrades för ordnande, tillgodogörande och underhåll af de från Nya Trollhätte kanalbolag inköpta fastigheterna, dels ock gäldas de kostnader, som styrelsen af under händer varande medel förskjutit för påbörjande af ordnandet af det genom kungl. bref den 21 september 1906 fastställda område för egna hem:

att vidare från denna fond finge användas ett belopp af högst 30,000 kronor till uppförande af några för försäljning eller uthyrning till arbetare lämpliga byggnader, under villkor att därför inlytande köpeskillingar eller hyror tillades fonden:

att styrelsen finge, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t utfärdade, från fonden utlämna byggnadslån till köpare af tomter inom det af styrelsen i dess skrifvelse den 12 april 1906 föreslagna egnahemsområdet;

att samma fonds årliga ränteafkastning finge tagas i anspråk jämväl för stadgad inbetalning till riksgäldskontoret af 3,6 procent ränta å den köpeskillning, som staten erlagt till Nya Trollhätte kanalbolag vid inköp af dess egendom, dock att af fondens ränteafkastning icke finge för nämnda ändamål användas större belopp, än att detsamma jämte öfrig under fonden bokförd årlig afkomst från ifrågavarande egendom uppginge till sammanlagt 44,280 kronor årligen, samt att öfverskottet af den årliga afkastningen skulle tilläggas fonden;

att därest Kungl. Maj:t så pröfvade lämpligt, finge till riksgäldskontoret inlevereras kapitalbehållning å ifrågavarande fond, mot det att räntebetalning å motsvarande belopp af nyssberörda köpeskillning upphörde;

att af de inkomster, som genom försäljning eller annorledes inflöte från de enligt kungl. brefvet den 11 september 1906 under styrelsens förvaltning ställda fastigheter samt från de af Trollhättans elektriska kraftaktiebolag inköpta fastigheter, hvilka funnes angifna i § 1 mom. a af det med nämnda bolag upprättade köpekontraktet, finge bestridas de utgifter, som erfordrades för motsvarande områdets ordnande, tillgodogörande och underhåll, med föreskrift, att de medel, som icke användes till berörda ändamål, skulle förräntas och räntan läggas till kapitalet;

att af de inkomster, som inflöte från öfriga af Trollhättans elektriska kraftaktiebolag inköpta fastigheter samt från de af ingenjören E. Stridsberg och Trollhätte pappersbruksaktiebolag förvärfvade fastigheterna, finge bestridas de utgifter, som erfordrades för motsvarande områdets ordnande, tillgodogörande och underhåll, med stadgande tillika, att de medel, som icke användes till berörda ändamål, skulle förräntas och räntan läggas till kapitalet: äfvensom att här afsedda inkomster och det kapital, som af dem kunde hafva bildats, finge, sedan elektrisk kraft börjat levereras från statens blifvande kraftstation vid Trollhättan, redovisas tillsammans med inkomsterna från kraftstationen och liksom dessa inlevereras till statskontoret: samt

Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.
(Forts.)

att tomter för samlingshus eller annan dylik byggnad inom egethemsområde samt mark till folkparker och idrottsplatser inge, efter pröfning af Kungl. Maj:t, afgiftsfritt upplåtas från fastigheter vid Trollhättan, som vore ställda under styrelsens för Trollhätte kanal- och vattenverk förvaltning.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Blomberg, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det är ett par saker i föreliggande betänkande, som hafva gjort, att jag, ehuru tiden är långt framskriden, dristat mig att begära ordet för att för dessa punkter påkalla kammarens uppmärksamhet.

Som herrarna finna af betänkandet, afser det däri framställda förslaget att åt styrelsen för Trollhätte vattenverk medgifva en utsträckt rätt att försälja eller upplåta tomter, omfattande denna rätt samtliga de under styrelsens förvaltning ställda egendomar. Om detta förslag är i och för sig intet att säga. Det är ju riktigt, att denna rätt utsträcker till samtliga ifrågavarande egendomar, då styrelsen därigenom har lättare att ordna upplåtandet af ifrågavarande mark. Icke heller är något att erinra om, utan man må tvärtom gifva sitt erkännande åt åtskilliga andra i samband med denna sak här framställda förslag, såsom att staten skall bygga arbetarebostadshus, hvilka skola tjäna såsom mönster för uppförande af sådana egna hem. Vidare kan man gifva sitt erkännande åt, att från den i betänkandet omnämnda tomtfonden skall utanordnas medel till byggnadslån. Och särskildt skulle jag vilja framhålla omtanken att afgiftsfritt vilja upplåta mark för byggande af samlingshus samt mark för folkparker och idrottsparker.

Men om jag har erkännande att gifva på dessa punkter, är jag icke till freds på annan punkt, på hvilken jag här skulle vilja fästa uppmärksamheten. Man bör nämligen icke för stundens intressen glömma framtidens, och man bör gifva akt på de erfarenheter, som tidigare gjorts. Detta synes mig icke tillräckligt beaktadt i ifrågavarande förslag, då man föreslår, att staten skall genom försäljning afhända sig den helt säkert inom kort mycket dyrbara mark, som staten nu förfogar öfver vid Trollhättan, och det så mycket mera, som de hinder, hvilka hittills förefunnits för att upplåta tomter, genom den nya lagen om tomträtt komma att blifva undanröjda, och alla de kraf, som det här är fråga om att tillgodose, kunna alldeles säkert tillgodoses lika bra, äfven om icke försäljningar komma till stånd.

Efter allt att döma, komma tomtvärdena här att stiga högst väsentligt, och då kan denna mark blifva föremål för spekulation, som drifver upp en konstlad värdestegring till men för samhället själf; och vi hafva ju exempel på, hvarthän det leder. Staten går ju också miste om den jordvärdestegring, som den genom sin egen verksamhet här åstadkommer, och en gång i framtiden kan staten få dyrt återköpa hvad den nu afhänder sig.

Denna fråga om upplåtelse eller försäljning afhandlas såväl af styrelsen för Trollhätte vattenverk som i det yttrande, hvilket civilministern afgifvit till statsrådsprotokollet i denna sak. Styrelsens yttrande i denna fråga är refererad i betänkandet, men jag kan icke underlåta att återgifva en liten del af detsamma. Det är att märka, att styrelsens första framställning gjordes, innan den nya lagen om tomträtt var af Riksdagen beslutad. Sedan styrelsen i sin första skrifvelse den 12 april 1906 framhållit, att de då bestämda priserna å tomter voro för höga, och framhållit nödvändigheten att bättre ordna hithörande förhållanden, än nu är fallet, säger styrelsen följande, som återfinnes på sid. 9 i betänkandet:

»Måhända skulle kunna anmärkas, att försäljning af tomter inom egnaheomsområdet öfver hufvud taget icke borde äga rum, utan att desamma endast borde upplåtas på viss tid. Men innan lagen ändrades därhän, att in-teckning kunde beviljas i sådan tomt eller därå uppförda byggnader, torde ett förbud mot försäljning med full äganderätt så godt som fullständigt hindra bildandet af egna hem.»

Med hänsyn till den riktning i tomtpolitiken, som förordar upplåtelse, anser emellertid styrelsen, att rätt till försäljning endast bör gifvas tills vidare, d. v. s. endast tills lagen om tomträtt kommit till stånd.

Då ett nytt utlåtande begärdes af Kungl. Maj:t, har styrelsen afgifvit en ytterligare skrifvelse den 21 januari 1907. Däruti behandlar den åter denna fråga: upplåtelse eller försäljning, men begär emellertid då största möjliga rörelsefrihet i ifrågavarande fall. Sedan styrelsen där anfört åtskilliga i och för sig goda skäl för att mark skall upplåtas såväl för bostadshus' uppförande som för industriella anläggningar, hvarom förfrågningar hade börjat inkomma till styrelsen, säger den på sidan 13:

»Häremot» — mot försäljning — »skulle visserligen kunna invändas, att i stället för försäljning af mark upplåtelse på viss tid borde ifrågakomma, men så länge sådan lagändring icke åstadkommits, att län mot in-teckning kunde erhållas i med nyttjanderätt upplåten fastighet, torde sistnämnda möjlighet i allmänhet få lämnas ur räkningen.» — »Men», säger styrelsen på ett ställe längre fram i sin skrifvelse, »om och när en ny lag om tomträtt blir antagen, inträda andra förhållanden.» Styrelsen har således pekat på att sedan borde försäljningar egentligen icke komma till stånd. Likväl synes styrelsen tvifla på att tomträtt kunde komma till användning, då det gäller mark för industriella anläggningar, men slutar dock äfven här med att säga, att upplåtelseformen med förkärlek borde användas. Jag vågar emellertid tro, att äfven då det gäller industritomter, skall upplåtelseformen kunna användas, och att styrelsens tvifvel i detta fall är obefogadt. Upplåtelse på 100 år, och det intresse, som staten har och bör hafva, enligt mitt förmenande, af att köpare af kraft från dess kraftstationer skola trifvas godt på platsen och utveckla sin rörelse, detta bör innebära fullt tryggande garantier för att äfven i fråga om industritomter upplåtelseformen bör kunna användas. För den, som vill hafva mark för att drifva en industri,

*Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.
(Forts.)

går det helt visst lika bra, äfven om denna upplåtelseform kommer att användas, som om han fått köpa marken. För den åter, som vill sälja eller mångla med marken, är det kanske icke lika bra. Men det är ju icke heller meningen med markupplåtelsen.

Slutligen har äfven statsrådet behandlat detta i sitt yttrande. Han framhåller på sidan 18, att, »därest det vid innevarande års riksdag antagna förslaget om införande af det nya rättsinstitutet tomträtt varder upphöjdt till lag, detta institut synes böra vid upplåtelse af mark från staten tillhöriga, för bebyggande planlagda områden vid Trollhättan komma till användning i så vidsträckt omfattning som möjligt för att tillförsäkra staten dess behöriga andel af den jordvärdestegring, som kan förväntas där inträda på grund af statens blifvande stora anläggningar».

Här uttalar således statsrådet, hvad som för öfrigt framgår på flera ställen i dessa handlingar och som äfven torde vara uppenbart, att jordvärdet på denna plats kommer att stiga, och att detta äger rum på grund af den verksamhet, som staten utöfvar genom anläggandet af denna stora kraftstation. Därför är det fullt rättvist, att staten får del af denna jordvärdestegring, och detta kan ske, säger statsrådet, genom att marken upplåtes enligt den nya lagen om tomträtt.

Detta är, enligt mitt förmenande, alldeles riktigt och angifver de linjer, som tomtpolitiken från statens sida härvidlag bör följa. Men det är förvånansvärdt, att icke statsrådet drager ut den enligt mitt förmenande enda riktiga slutsatsen, den nämligen, att staten, sedan nu det nya rättsinstitutet i fråga kommit till stånd, icke alls bör afhända sig mark genom försäljning, utan helt och fullt använda den nya upplåtelseformen.

Staten bör på allra bästa sätt tillgodose behovet af mark för de industriella anläggningar, som här äro att förvänta, och staten bör äfven göra allt hvad den kan för att åstadkomma goda och billiga bostadsförhållanden för befolkningen. Hvilken betydelse detta har, behöfver jag icke här närmare utveckla. Men jag tror, att staten har långt större förmåga att inverka i god riktning på dessa förhållanden, i ju mindre grad staten afhänder sig äganderätten till marken. Alla de intressen, som jag nämnt, kunna, synes det mig, fullt tillgodoses, och intet behöfver tillbakasättas, äfven om upplåtelseformen helt användes.

Jag tillåter mig också framhålla, att den lag om tomträtt, Riksdagen beslutat, väl kommit till för att användas af staten och kommunerna och icke för att blifva endast en grannlåt på papperet.

Nu afser visserligen rätten till försäljning endast tiden till 1909 års slut enligt föreliggande förslag. Men det kan hända, att på denna tid tomtförhållandena och tomtpolitiken, ifall man följer en linje, som tillåter försäljning, redan kommit in i en riktning, som vore svår att komma ur. Och det är att beklaga, att man här öppnar båda vägarna: till försäljning och till upplåtelse af tomträtt. Ty det kan väl hända, att gammal slentrian gör, att icke den senare följes, utan den förra, och det hade varit bättre att nu blott upplåta

mark mot tomträtt. Om icke denna väg visat sig bra, hade det sedan gått an att öppna vägen för försäljning; men det blir svårt att göra tvärton.

Tyvärr blef det för sent för mig att genom en motion påyrka en förändring på denna punkt i den kungl. propositionen, och att nu här göra ett sådant yrkande i sista stund har ju sina svårigheter och föga utsikt till framgång. Jag nödgas sålunda afstå därifrån. Men med hvad jag tillåtit mig anföra har jag emellertid velat fästa uppmärksamheten vid saken, på samma gång jag till regeringen och närmast herr civilministern äfvensom till styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk vill göra en hemställan att icke försälja mark eller att åtminstone använda upplåtelseformen såsom regel och låta försäljning blifva undantag och så få undantag som möjligt, helst, som sagdt, inga alls. Detta tror jag vore ur alla synpunkter lyckligast.

Beträffande en punkt i det föreliggande förslaget kan jag, herr talman, emellertid icke underlåta att framställa yrkande om en förändring, nämligen i femte stycket, där det heter, att styrelsen må, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t utfärdar, från fonden utlämna byggnadslån till köpare af tomter inom det af styrelsen i dess skrivelse den 12 april 1906 föreslagna egnahemsområdet. Därmed har sagts, att dessa lån endast skulle utlämnas till köpare af tomter. Det är väl dock att antaga, efter de uttalanden, som äro af herr civilministern i förut återgifna yttrande gjorda, att med köpare af tomter äfven skola förstås personer, som erhålla upplåtelse af tomträtt inom sagda område. Det synes mig emellertid riktigast, att man icke utlämnar lån till dem, som äro köpare af tomter, utan endast till dem, som erhålla tomter, upplåtna med tomträtt. Jag tror, att det ur flera synpunkter låter sig försvara att handla så och framför allt ur synpunkten af att befrämja användandet af lagen om tomträtt. Äfven tror jag, att de, som slå sig ned på denna mark på sådana villkor, som användandet af lagen om tomträtt innebär, kunna anses hafva mera rätt att erhålla ifrågavarande lån än köpare af tomter.

Jag skall sålunda anhålla att få yrka bifall till det föreliggande förslaget, men i fråga om femte stycket föreslå den förändring, »att styrelsen må enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t utfärdar, från fonden utlämna byggnadslån till personer, som erhålla upplåtelse af tomträtt inom det af styrelsen i dess skrivelse den 12 april 1906 föreslagna egnahemsområdet».

Jag hade efter samråd med ledamöter i kammaren, som äro mera hemmastadda än jag i frågan om hvad som utan formella hinder kan yrkas eller icke, uppgjort detta förslag. Då emellertid herr talmannen under hand nu upplyst mig om att ett sådant förslag till ändring af ifrågavarande punkt icke torde kunna nu framställas, måste jag naturligen böja mig för ett sådant utslag, om än med tillfogande af ordet tyvärr.

Jag hoppas dock, att samma formella hinder icke skall möta för framställande af det ändringsförslag, som jag nu anhåller att få

*Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhätten
m. m.
(Forts.)*

Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.
(Forts.)

afgifva, nämligen att efter orden »köpare af tomter» inflikas »eller till personer, som erhålla upplåtelse af tomträtt».

Då jag af den upplysning, herr talmannen numera lämnat mig, finner, att det förhåller sig på samma sätt med detta mitt ändringsförslag som med det förra, är jag således helt och hållet stängd från att nu framställa något yrkande i denna riktning.

Jag skall emellertid tillåta mig att till herr civilministern framställa en begäran om förklaring på hvad som i förslaget afses med uttrycket »köpare af tomter».

Herr Lindhagen: Jag anser, att ett sådant yrkande som det af herr Blomberg först gjorda får lagligen framställas.

Det har ifrågasatts, att köpare af tomter skulle erhålla lån från ifrågavarande fond. Med detta menas äfven personer, som erhålla upplåtelse af tomträtt, hvilket ju tydligt framgår af den kungl. propositionen.

Då nu det af herr Blomberg gjorda yrkandet, att dessa lån endast skulle få utlännas till personer, som erhålla upplåtelse af tomträtt, följaktligen innebär en inskränkning i det kungl. förslaget, och man således äger befogenhet att nu framställa ett dylikt yrkande, skall jag, herr talman, anhålla att få upptaga herr Blombergs först framställda yrkande såsom mitt eget och att proposition därå måtte framställas.

Häruti instämde herr *Wavrinsky* i Stockholm.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Juhlin: Det torde med all önskvärd tydlighet framgå af den kungl. propositionen, att Kungl. Maj:t tänkt sig, att man i så stor utsträckning som möjligt vid Trollhätteverken skulle tillämpa den nya lagen om tomträtt, om den blefve af Riksdagen antagen. Då denna proposition beslöts, var emellertid denna fråga icke af Riksdagen behandlad. Nu, då den nya lagen är antagen, är det alldeles klart, att såväl Kungl. Maj:t som styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk komma att göra allt för att bereda arbetare vid dessa verk möjlighet att förvärfva tomter med tomträtt.

Herr Blomberg framhöll, att det enligt hans åsikt skulle ha varit bättre, om man hade stängt vägen att köpa tomter och i stället endast bestämt, att tomter skulle få upplåtas med tomträtt, men jag tror, att det vore oförsiktigt att beträda en sådan väg. Trollhättestyrelsen har äfven påpekat, att det torde blifva svårt att få industrimän att anlägga industriella verk vid Trollhättan, om de icke finge köpa tomter. Detta är ju svårt att säga på förhand, huruvida de vilja anlägga dyrbara miljonverk under det villkor, att de endast erhålla upplåtelse af marken med tomträtt. För min del tror jag, att man därigenom skulle motarbetea möjligheten för den utveckling vid Trollhättan, som man så lifligt önskar.

Emellertid har Kungl. Maj:t i den kungl. propositionen sagt, att denna rättighet, som skulle medgifvas styrelsen för Trollhätte

kanal- och vattenverk, endast skulle gälla till 1909, emedan man då skulle kunna se, huruvida man bör slå in på en annan väg, möjligen närmande sig den, som herr Blomberg nu tänkt sig.

Då Kungl. Maj:t så tydligt uttalat sig för att lagen om tomträtt skulle vid Trollhätteverken tillämpas, följer väl däraf, liksom herr Lindhagen också nyss påpekat, att detta uttryck att bevilja byggnadslån till köpare af tomter innefattar beviljande af dylika lån åt köpare af tomter såväl med äganderätt som med tomträtt. På detta sätt vill jag för min del tyda denna bestämmelse. Skulle emellertid samma åsikt göra sig gällande inom Riksdagen, vore det ju skäl, att Riksdagen i sin skrifvelse till Kungl. Maj:t betonade, att med detta uttryck menar Riksdagen, att bestämmelsen skall gälla äfven köpare af tomter med tomträtt. I så fall undvikes allt trassel. Vill Riksdagen icke göra ett sådant uttalande — och skulle det befinnas, att man sedermera icke kan tolka detta uttryck »köpare af tomter» såsom jag och herr Lindhagen framhållit, finnes det ju en möjlighet för Kungl. Maj:t att vid början af nästkommande riksdag inkomma med förslag, att lån från ifrågavarande fond må beviljas äfven köpare af tomter med tomträtt, då ju detta är Kungl. Maj:ts mening.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen yttrade, att han funne det synnerligen tveksamt, huruvida icke det af herr Blomberg gjorda ändringsförslaget fölle utom den gröns, som genom Kungl. Maj:ts föreliggande framställning vore utstakad, men att han emellertid ville till kammaren hemställa, om proposition å berörda förslag finge framställas. Då häruppå svarades med blandade ja och nej, förklarade herr talmannen sig anse jaropen vara öfvervägande, och blef denna hans uppfattning med klubbslag befastad. Sedan herr talmannen härefter gifvit propositioner i ämnet, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 12.

Bankoutskottets häruppå föredragna memorial, n:o 11, angående tilläggs pension till verkställande styrelseledamoten vid riksbankens afdelningskontor i Luleå A. O. Trysén, blef af kammaren godkänt.

§ 13.

Herr *K. E. O. Kjellberg* aflämnade en motion, n:o 284, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående omorganisation af fältläkarkåren.

Därvid yttrade herr *Kjellberg*: Jag skall vid aflämnande af denna min motion anhålla att få tillägga några ord för att motivera, hvarför jag så sent vågat framkomma med detta förslag. Det beror därpå, att frågan om arméförvaltningens omorganisation och det i sammanhang därmed afgifna förslaget om inrättandet af en särskild sjukvårdsstyrelse först måst af Riksdagen blifva afgjord.

Dessutom anhåller jag, att herr talmannen behagade framställa proposition om denna motions omedelbara remitterande till behörigt utskott,

*Angående
försäljning af
tomter vid
Trollhättan
m. m.
(Forts.)*

Kammaren beslöt att genast hänvisa ifrågavarande motion till kammarens tillfälliga utskott n:o 5.

§ 14.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 132, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge.

§ 15.

Vidare anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 27, angående val af tre fullmäktige i riksbanken samt ordförande och två fullmäktige i riksgäldskontoret äfvensom suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

n:o 28, i fråga om utom äktenskapet födda barns och deras mödrars rättsliga ställning;

n:o 29, i fråga om skogslikvider vid laga skiften och hemmansklyfningar;

n:o 30, rörande lag angående ändrad lydelse af §§ 19 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

n:o 31, angående revision af bestämmelserna om jordlösen vid expropriation;

n:o 32, angående lag om inskränkning i rätten att erhålla laga skifte; och

n:o 33, angående utbetalning af anslag till riksdags-, kyrkomötes- och revisionskostnader.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

n:o 119, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i det med staden Hälsingborg träffade aftal i fråga om Skånska husarregementets förläggning;

n:o 120, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af telegrafverkets utgiftsstater för år 1908 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af brännvin; och

n:o 34, i anledning af väckt motion om ändring af 3, 8 och 15 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af brännvin; lagutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillämpning af vissa bestämmelser i den vid internationella konferensen i Algeciras år 1906 antagna generalakt;

n:o 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse af 23 § i kungl. stadgan den 31 maj 1878 angående skjutsväsendet;

n:o 52, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

n:o 53, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med dels förslag till lag angående ändrad lydelse af § 57 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, dels ock förslag till förordning angående särskild grund för beräkning af rösträtt och utgörande af utskyld eller annan afgift i förhållande till inkomstbeviljande på grund af taxering år 1908;

n:o 54, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 1 § förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof;

n:o 55, i anledning af väckta motioner angående ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för in-teckningar i stamhemmanet m. m.;

n:o 56, angående arfvoden åt de personer, som hos lagutskottet anstälts att biträda vid handläggningen dels af Kungl. Maj:ts proposition, n:o 9, med förslag till lag om nyttjanderätt till fast egen-dom m. m., dels ock af väckta motioner angående förutvarande ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för in-teckningar i stamhemmanet m. m.;

n:o 57, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 3 i förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsafgifter;

n:o 58, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående dels ändrad lydelse af § 45 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, dels ock upphäf-vande af § 47 i samma förordning; och

n:o 59, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 40 i förordningen om kyrko-stämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 33, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undervisningen i landthushållning.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härpå kl. 5,6 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.